

LUNDS
UNIVERSITET

Anonyma vittnens påverkan på rättssäkerheten

*- upplevda problem, motstånd och förändringsbehov till ett eventuellt
införande utifrån yrkesgrupper inom rättsväsendet*

Av: Dylan Kosik Sulaiman

Marjan Zeitoni

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÅSK02)
Vårtermin 2015

Handledare: Isabel Schoultz

Examinator: Ulf Leo

Abstract

The media's portrayal of the witness during court proceedings is putting the witness at risk for threats. This has led to the witness not wanting to testify, especially as the case concerns organized crime. It is an age old debate where intimidated witnesses are a concern for the legal system, and people's human rights in general. The debate is complex as the use of anonymous witnesses goes against parts of the European conventions article 6, the right to a fair trial. This could possibly have catastrophic consequences for the legal security. Even so in the last ten years our neighboring countries have the possibility to use anonymous witnesses and Denmark ranks highest on the list of countries with a high level of legal security.

By way of qualitative interviews, this report aims to highlight problems experienced by professionals, eventual opposition and changing needs of how the introduction of anonymous witnesses can affect the Swedish rights system. The report will attempt to see both pros and cons with eventual shifts in law and how the Swedish justice system will be affected from the professional's experiences and opinions. Professionals within the legal system such as the police, lawyers and prosecutors have shared their experiences and opinions surrounding the issue of witnesses being threatened. They have shared how an eventual introduction would affect the Swedish rights system via qualitative interviews. Questioning explained even via the theory normalization of the exceptional.

The introduction of anonymous witnesses is an issue which undeniably encompasses the security rights question. The difference in opinion and experiences between professionals is separated by the issue depending on how one sees the aforementioned rights of the witness. This also concerns how the definition of legal security looks amongst professionals. It differs between legal security from a rule of law perspective and legal rights for the private individual.

Keywords: Anonymous witnesses, legal security, willingness to witness, threat level, normalization of the exceptional.

Förord

Efter tre års studier på kriminologiprogrammet lämnar vi ifrån oss vårt slutgiltiga test med detta examensarbete. Nu har vi avklarat en stor etapp i våra liv och är redo att pröva våra teoretiska kunskaper i arbetslivet.

Den här uppsatsen hade inte varit möjlig utan vänligt bistånd av respondenternas deltagande. Därför vill vi ge ett tack till alla som ville ställa upp och kom med uppmuntrande råd under intervjuerna. Utan yrkesgruppernas åsikter och erfarenheter hade uppsatsen inte varit möjlig.

Ett stort tack vill vi ge till vår handledare, Isabel Schoultz. Längs uppsatsskrivandet har Isabel granskat, bidragit med värdefulla synpunkter och kommit med förslag. Den tid, noggrannhet och engagemang som lagts ner på examensarbetet har varit ovärderlig för vårt uppsatsskrivande.

Ett sista, men absolut inte minsta, hjärtligt tack till våra familjer och vänner. Tack för stöd, rådgivning och uppmuntran under hela studietiden.

Lund, maj 2015

Dylan Kosik Sulaiman

Marjan Zeitoni

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	7
1.1 SYFTE	9
1.2 AVGRÄNSNINGAR.....	9
1.3 DEFINITION AV BEGREPP	10
1.3.1 RÄTTSSÄKERHET.....	10
1.3.2 ÖVERGREPP I RÄTTSSAK.....	11
1.3.3 OTILLÅTEN PÅVERKAN.....	11
1.3.4 SJÄLVCENSUR	11
1.3.5 TILLFÄLLIGHETSVITNE.....	12
1.3.6 ORGANISERAD BROTTSLIGHET	12
2. DISPOSITION	13
3. BAKGRUND	14
3.1 EUROPAKONVENTIONEN	14
3.2 EUROPARÅDETS REKOMMENDATIONER	15
3.3 ANVÄNDNING AV ANONYMA VITTNEN UTIFRÅN EUROPAKONVENTIONEN.....	16
3.3.1 FALLET KOSTOVSKI MOT NEDERLÄNDERNA	16
3.3.2 FALLET WINDISCH MOT ÖSTERRIKE	17
3.3.3 FALLET DOORSON MOT NEDERLÄNDERNA.....	17
3.4 SVENSK LAGSTIFTNING.....	18
3.4.1 VITTNESPLIKT	18
3.4.2 RÅDANDE SKYDD FÖR VITTNEN.....	18
3.4.3 GÄLLANDE RÄTT OM ANONYMA VITTNEN	19
3.4.4 ANONYMITET UNDER FÖRUNDERSÖKNING	20

3.5 ANDRA EUROPEISKA LÄNDERS TILLÄMPNING AV ANONYMA VITTNEN	21
3.5.1 NORGE	21
3.5.2 DANMARK.....	21
3.5.3 NEDERLÄNDERNA	22
<u>4. TIDIGARE FORSKNING .....</u>	<u>22</u>
4.1 ÖVERGREPP I RÄTTSSAK	22
4.2 UTVECKLING AV PERSONSÄKERHET	23
4.3 DEN GLOBALA RÄTTSSÄKERHETEN	24
4.4 ANONYMA VITTNEN	24
4.5 INTERNATIONELLA ARTIKLAR OM ANONYMA VITTNEN	26
4.6 KOMMENTAR TILL TIDIGARE FORSKNING	27
<u>5. METOD .....</u>	<u>28</u>
5.1 METODVAL	28
5.2 URVAL OCH AVGRÄNSNING	28
5.3 GENOMFÖRANDE, TRANSKRIBERING, BEARBETNING OCH ANALYS AV INTERVJUER	29
5.4 ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN	31
5.5 VALIDITET OCH RELIABILITET	32
5.6 METODDISKUSSION	33
5.7 PRESENTATION AV RESPONDENTER	34
<u>6. TEORETISKT RAMVERK BENÄMNS .....</u>	<u>36</u>
6.1 NORMALISERING AV DET EXCEPTIONELLA	36
6.2 HOTBILDSNORMALISERING	36
6.3 MEDELNORMALISERINGEN	37

<u>7. RESULTAT OCH ANALYS .....</u>	<u>38</u>
7.1 HOTBILD GENTEMOT VITTNEN.....	38
7.1.1 ORSAKER TILL UTEBLIVET VITTNESMÅL	38
7.1.2 ÖVERGREPP I RÄTTSSAK.....	39
7.2 ANONYMA VITTNENS PÅVERKAN PÅ RÄTTSSÄKERHETEN	43
7.2.1 TILLÄMPNING AV ANONYMA VITTNEN	43
7.2.2 VITTNESVILLIGHETEN	45
7.2.3 RÄTTSPROCESSEN	47
7.2.4 MEDELNORMALISERING	50
7.2.5 VITTNESKYDDSGÅTGÄRDER	51
7.3 INSTÄLLNINGEN TILL ETT INFÖRANDE AV ANONYMA VITTNEN	52
7.3.1 DEFINITIONEN PÅ RÄTTSSÄKERHETSBEGREPPET	52
7.3.2 YRKESGRUPPERNAS STÅNDPUNKTER	54
<u>8. AVSLUTANDE DISKUSSION .....</u>	<u>56</u>
<u>9. VIDARE FORSKNING.....</u>	<u>59</u>
<u>10. REFERENSFÖRTECKNING .....</u>	<u>60</u>
<u>11. BILAGOR.....</u>	<u>64</u>
BILAGA 1. FÖRFRÅGAN OM INTERVJU	64
BILAGA 2. SAMTYCKESBLANKETT	65
BILAGA 3. INTERVJUGUIDE	66

1. Inledning

Nedan beskrivs uppsatsens utgångspunkt, val av ämne, syfte, frågeställningar och avgränsning. Uppsatsen nämner olika begrepp som kan tolkas på olika sätt, inledningen avslutas därför med förklaringar på hur begreppen används i denna uppsats.

I Stockholmsförorten Fittja sköts en väktare i benet, händelsen bevittnades av 25 personer men när polisen kom till platsen ville ingen vittna (2004/05:Ju429). Ett år senare sker ett mord i samma förort, 70 personer bevittnade mordet men ingen vågade vittna (2004/05:Ju429).

Media framställer en bild av kriminella gäng som dödshotar vittnen som ställer upp i en rättsprocess, vilket inte stämmer överens med verkligheten. Hoten har dock vid extrema fall verkställts (Brå 2008, ss. 32, 114-115). Problematiken kring vittnen som av rädsla inte vågar vittna leder därför till en debatt om möjligheten till att använda anonyma vittnen. Det lyfts fram i motionen *Vittnesbenägenheten* att det anonyma skyddet enbart skulle finnas till för personer som av ren slump bevittnat en händelse, det vill säga, tillfällighetsvittnen (2004/05:Ju429). Anonymiseringen kommer inte ha någon skyddande effekt om det för berörda parter i rättssalen är uppenbart vem vittnen är. Därför är motionens åtgärd endast riktad mot en liten målgrupp som tillförlitlighetsvittnen där anonymiteten fyller sin funktion (2004/05:Ju429).

Den svenska rättssäkerheten och rättstryggheten bibehålls med stöd av rättegångsbalken 36 kap 1 § gällande vittnesplikten. Otillåten påverkan kan ske mot vittnen och brottsoffer för att förhindra att information ges till rättsväsendet. Vittnesplikten står i sådana fall i konflikt med vittnets säkerhet då hot och trakasserier uppstår. I extrema situationer riskerar ett vittne att utsättas för hot på grund av en medverkan i rättsprocessen, som är en samhällelig plikt för upprätthållandet av rättssäkerheten. Lösningen på denna fråga skulle därför kunna vara att tillåta anonyma vittnen i Sverige.

Lagförda brott om övergrepp i rättsak har ökat från 400 år 1996 till 803 år 2007 (Brå 2008, s. 403). Sedan år 2007 ökade denna siffra till 1 080 år 2012, till att året efter

minska till 789 lagförda brott om övergrepp i rättssak¹. Statistik ska dock läsas med ett kritiskt öga och en medvetenhet om mörkertal. Ett sätt att tolka denna statistik kan vara att anmälningens benägenheten har ökat samtidigt som rättsväsendets jobb att förebygga övergrepp i rättssak har lönat sig. Ett annat sätt att tolka statistiken kan vara att övergrepp i rättssak fortsätter att öka i samhället. Därmed är det ett växande problem och skyddsåtgärder mot brottet bör utvecklas.

Det har visat sig att problem kring övergrepp i rättssak har funnits under en längre tid och redan 1996 gav före detta chefsåklagaren Steen Sundberg (1996) en lösning till problemet. Steen Sundberg var inte den första att resonera kring införandet av anonyma vittnen (Steen Sundberg 1996, ss. 23-24). Det finns olika åsikter om ett införande av anonyma vittnen ska införas eller inte. Anne Ramberg, generalsekreterare för Advokatsamfundet, menar att ett införande av anonyma vittnesmål inte är rättssäkert. Rättssamhället är uppbyggt för att skydda rättsstaten genom att individer fullgör sin vittnesplikt och uppfattar denna som en skyldighet (Ramberg 2007). Sven Ahlbin, som är tillförordnad chef för kriminalpolisen i Västra Götaland, är däremot för ett tillåtande av anonyma vittnen och menar att det skulle hjälpa i specifika fall att klara upp brott (TV4 Nyheterna 2013). Partier i Sverige är heller inte ense i denna fråga. Centerpartiet och Kristdemokraterna är för ett införande av anonyma vittnen när det berör organiserad brottslighet, medan Folkpartiet, Moderaterna och Socialdemokraterna är negativt inställda till en sådan åtgärd (Lönnaeus 2013).

SVT skickade år 2012 ut enkäter till landets åklagare, domare och advokater angående deras attityder om frågor som rör vittnen och målsäganden (Jansson 2012).

Respondenterna fick ge förslag på viktiga förändringar som de ansåg att rättsväsendet skulle satsa på. Av respondenterna var det 34,9 % av åklagarna, 15 % av domarna och 9,3 % av advokaterna som ansåg att ett införande av anonyma vittnen borde tillåtas, dock under hårt reglerade former (Jansson 2012). Enkätundersökningen visar att det finns en ovisshet angående införandet av anonymt vittnesmål, visserligen är majoriteten

---

¹ Statistiken kommer från Brås hemsida och skapats utifrån antal lagförda personer.
<http://bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/personer-lagforda-for-brott.html>

emot, men var tredje åklagare är öppen inför en förändring. Ovissheten angående anonyma vittnen har därför lett till utformandet av syftet och frågeställningar.

1.1 Syfte

Uppsatsen syftar till att, utifrån yrkespersoner inom rättsväsendets utsagor belysa upplevda problem, eventuella motstånd och förändringsbehovet kring anonyma vittnen. Vidare avser uppsatsen att redogöra för införandet av anonyma vittnens påverkan på den svenska rättssäkerheten, samt resonemang kring hotbilden gentemot vittnen utifrån yrkespersoner. Genom en rättssociologisk ansats i uppsatsen kommer rättsregler behandlas utifrån den sociala verklighet vi lever i. Som rättssociologer eftersöker vi svar på varför problematiken kring anonyma vittnen ser ut som den gör, och vad som orsakar rädsla bland vittnen. Därigenom analyseras lagar och normer, vilka konsekvenser det kan medföra, eller funktioner som kan fyllas (Mathiesen 2005, s. 14). Mot bakgrund av detta har det lett till formulering av uppsatsens frågeställningar.

1. Hur resonerar poliser, advokater och åklagare kring hotbilden gentemot vittnen i rättsprocessen?
2. Hur kan, utifrån yrkespersonernas erfarenheter och åsikter, ett eventuellt införande av anonyma vittnen avseende tillfällighetsvittnen påverka den svenska rättssäkerheten?

1.2 Avgränsningar

Uppsatsen avgränsar till att enbart problematisera det eventuella införandet av anonyma vittnen utifrån grova brottmål med fokus på organiserad brottslighet. Varken vi, eller respondenterna har fokuserat på specifika brott som bör omfattas i bestämmelserna av anonyma vittnen. Däremot har vardagsbrott av ringa och normalgraden uteslutits. Av den anledningen kommer inte någon definition eller urval av brott redogöras för bedömning av brott som står i proportion till användning av anonyma vittnen.

Ett eventuellt införande av anonyma vittnen har inte någon verkan när det går att lista ut vem vittnet är. Därför kommer ett införande av anonyma vittnen, i denna uppsats, enbart gälla tillfällighetsvittnen.

Uppsatsen avser att undersöka hur den svenska rättssäkerheten skulle påverkas av ett införande av anonyma vittnen. Därför kommer ingen fördjupning i juridiska frågor att genomföras, utan endast juridisk tillämpning som berör anonyma vittnen.

En annan avgränsning har gjorts, genom att välja ut specifika yrkesgrupper inom rättsväsendet som poliser, advokater och åklagare för svar på frågor gällande det eventuella införandet, vars utsagor är utgångspunkten för analysen.

1.3 Definition av begrepp

1.3.1 Rättssäkerhet

Rättssäkerhet är ett centralt begrepp i uppsatsen, men kan definieras på flera olika sätt. Rättssäkerhet i denna uppsats kommer utgå från formella rättssäkerhetsdefinitionen som ger en traditionell beskrivning. Den innebär att lagen ska vara förutsägbar, vilket ger ett skydd för enskilda individer genom att lagen begränsar godtyckliga eller skönsmässiga rättsliga beslut på otydliga eller tolkningsmöjlig lagstiftning (StAAF 2005, s. 28). Kravet på klar och tydlig lag återfinns i Regeringsformen 1 kap 1 § 3 st och kallas för legalitetsprincipen. Retroaktivitetsförbudet, vilket innebär att en person inte ska kunna ställas till straffrättsligt ansvar för gärningar som inte varit straffbelagda när de begicks, omfattas dessutom i rättssäkerhetsbegreppet (StAAF 2005, s. 29). En annan del av rättssäkerheten är den rättsliga likheten vilket omfattas av likhetsprincipen, alla är lika inför lag vilket återfinns i regeringsformen 1 kap 9 § (StAAF 2005, s. 31). I samma bestämmelser återfinns dessutom objektivitetsprincipen, vilket ställer krav på domstolar att vara i sina bedömningar (StAAF 2005, ss. 31-32). Det formella rättssäkerhetsbegreppet är fokuserat på rättsskyddet för individen mot statens maktutövning. Däremot kan rättssäkerhetsbegreppet användas i en mer utsträckt bemärkelse där tryggheten mellan individ och individ omfattas (StAAF 2005, s. 66). Rättstryggheten innebär att en medborgare i ett rättssäkert samhälle ska kunna leva utan att bli utsatt för brott av andra

individer. Den formella beskrivningen av rättssäkerhet nämner inte mycket om rättstryggheten utan det är en mer modernare beskrivning av rättssäkerhet (Staaaf 2005, s. 67). Uppsatsen väljer även att omfatta rättstryggheten för vittnen och målsägande i rättssäkerhetsbegreppet, som i en demokratisk rättsstat ska kunna medverka i en rättsprocess utan att utsättas för övergrepp i rättssak.

1.3.2 Övergrepp i rättssak

Övergrepp i rättssak är ett brott som enligt 17 kap 10 § Brottsbalken finns för att skydda individer som medverkar i en rättsprocess. För att det ska finnas grund till åtal för övergrepp i rättssak, ska en gärningsperson brukat eller hotat om att bruka våld mot ett vittne eller en part för att påverka rättsprocessen. Övergrepp i rättssak kan ske i samband med huvudbrottet för att förhindra en anmälan, men brottet kan även ske en tid efter huvudbrottet. Exempelvis kan brottet ske i anslutning till rättegången eller efter att ett fängelsestraff avtjänats (Brå 2008, ss. 15-16). Övergrepp i rättssak behöver inte begås av gärningspersonen i huvudbrottet, utan det kan vara bekanta till gärningspersonen som begår brottet (Brå 2008, s. 65).

1.3.3 Otillåten påverkan

Övergrepp i rättssak gäller uttalade eller underförstådda hot, men det finns andra sätt att markera hot, som inte stöds av den rådande juridiken. Det kan handla om blickar och gester som ges, eller att gärningspersonen kan skicka blommor till vittnet som en markering att hens bostad är exponerad (Brå 2008, s. 16, 42). Brå (2008) använder begreppet otillåten påverkan som ett samlingsbegrepp för det ovan nämnda, likaså kommer uppsatsen att använda detta begrepp.

1.3.4 Självzensur

Självzensur innebär att vittnet inte vill sätta sig i en situation där otillåten påverkan kan uppstå, och väljer därför att inte medverka i en rättsprocess trots att ett påverkansförsök inte har skett (Brå 2008, s. 16).

1.3.5 Tillfällighetsvittne

Ett tillfällighetsvittne är en utomstående person som inte har någon koppling till den tilltalade eller målsäganden. Slumpen har varit en bidragande orsak till att vittnet har iakttagit, eller på annat sätt fått kännedom om ett brott (Personsäkerhetsutredningen 2004).

1.3.6 Organiserad brottslighet

I denna uppsats används det omfattande begreppet organiserad brottslighet. Därför har EU:s definition av organiserad brottslighet varit till användning för redogörelse till vad som avses i uppsatsen.

Det krävs att minst sex av nedanstående punkter ska stämma in för att en gruppering eller ett brott ska kunna hänföras till organiserad brottslighet, och fyra av punkterna måste vara kriterierna 1, 3, 5 och 11 (Korsell, Skinnari & Vesterhav 2009, s. 22).

“EU:s definition av organiserad brottslighet är följande punkter:

1. Samverkan mellan fler än två personer
2. Egna tilldelade uppgifter åt var och en
3. Lång eller obegränsad utsträckning i tiden (kriterier hänför sig till gruppens stabilitet och potentiella varaktigheten)
4. Någon form av disciplin och kontroll
5. Misstanke om allvarliga kriminella handlingar
6. Verksamhet på internationell nivå
7. Användning av våld eller andra metoder för hot
8. Användning av kommersiella eller affärsmässiga strukturer
9. Deltagande i penningtvätt
10. Otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomi
11. Strävan efter vinning och/eller makt.” (Korsell, Skinnari & Vesterhav 2009, s. 22)

Därmed omfattas begrepp som kriminellt nätverk, kriminell verksamhet, mc-gäng, kriminella gäng inom ramen för organiserad brottslighet.

2. Disposition

Uppsatsen inleds med ett bakgrundsavsnitt som redogör en beskrivning av Europakonventionen med fokus på konventionens artikel 6, rätt till en rättvis rättegång, samt en presentation av uppmärksammade rättsfall som berör området. Därefter presenteras svensk lagstiftning som berör ämnets huvudsakliga problemområden vad det gäller rädsla hos vittnen och vittnesvillighet. Fortsättningsvis redogörs andra europeiska länders tillämpning av anonyma vittnen. Därefter presenteras tidigare forskning. Vidare redovisas det metodologiska tillvägagångssättet som använts i denna uppsats som följs av den teoretiska användningen i uppsatsen. Nästa punkt redovisar resultatet från de intervjuer genomförts, som också behandlar diskussion och analys samt teoretisk koppling. Avslutningsvis ges en avslutande diskussion för besvarande av frågeställningarna, samt förslag på tänkbara fortsatta forskningsområden.

3. Bakgrund

Detta bakgrundsavsnitt inleds med en redogörelse för Europakonventionens betydande roll. Vidare presenteras hur Europakonventionens bestämmelser har tillämpats i uppmärksammade rättsfall som använt sig av anonyma vittnen. Detta avsnitt redogör också för vad svensk rätt säger om berörda delar av ämnets rättsliga aspekter vad det gäller vittnande. Avsnittet avslutas med en redogörelse för de bestämmelser som gäller i Norge, Danmark och Nederländerna som infört anonyma vittnen.

3.1 Europakonventionen

Efter de förödande händelserna under andra världskriget började FN och andra aktörer i Europa med ett arbete att förstärka skyddet för de mänskliga rättigheterna. Där bildades Europarådet vars uppgift var att vidmakthålla och vidareutveckla de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Danelius 2012, s. 17). Det sistnämnda utmynnades till vad som nu kallas Europakonventionen, konventionen innehåller regler som innebär konkreta förpliktelser för de delaktiga staterna. För att säkerställa att staterna efterföljer konventionen bildades Europadomstolen (Danelius 2012, s. 22). Europadomstolen har skapat en omfattande praxis avseende hur tillämpningen av artiklarna ska tolkas. Dock fungerar inte Europadomstolen som en fjärde instans utan finns där för att kontrollera att kraven följs (Åklagarmyndigheten 2012, s. 3).

Konventionen fungerar som ett internationellt skydd och Europadomstolen kontrollerar att staterna följer direktiven, konventionen trädde i kraft 1953 (Danelius 2012, s. 19). Europakonventionen innebär att de anslutna staterna måste följa de direktiv som står i konventionen. Detta kan därför innebära att medlemsstaterna kan behöva ändra lagstiftning för att den rådande inte ska strida mot Europakonventionen (Danelius 2012, s. 36). Eftersom medlemsstater måste följa Europakonventionens bestämmelser, inkorporerades det i svensk lag den 1 januari 1995 (Danelius 2012, s. 39).

3.2 Europarådets rekommendationer

Europarådet har i sin rekommendation *om hot mot vittnen och den tilltalades rätt till försvar* belyst möjligheten till anonyma vittnen (Brottsofferutredningen 1998, ss. 305-307). Att använda anonyma vittnen är inte ett uteslutet alternativ. Det bör dock vara en exceptionell åtgärd och möjligheten att vittna anonymt ska vara förenligt med den nationella lagstiftningen (Brottsofferutredningen 1998, s. 307). Har anonymitet beviljats, bör det dessutom föreskrivas ett kontrollförfarande i lagstiftning. Dels för att upprätthålla en rättvis balans mellan nödvändigheten av en brottmålsrättegång, och den tilltalades rätt till försvar (Brottsofferutredningen 1998, s. 307). Det ger den tilltalade möjligheten att ifrågasätta vittnets påstådda behov av anonymitet, vittnets trovärdighet och källan till vittnets vetskap. Vidare menar Europarådet att anonymitet endast bör beviljas ifall den berörda personens liv eller frihet är allvarligt hotad. Eller om det handlar om en spaningspolis vars möjlighet att arbeta i framtiden är allvarligt hotad (Brottsofferutredningen 1998, s. 307). Likaså menar Europarådet att krav på att bevisningen som lämnas kommer vara betydande och att vittnet är trovärdigt, bör vara uppfyllda innan ett beslut om anonymt skydd införs. Slutligen får inte en fällande dom enbart eller i avgörande grad grundas på vittnesmål av anonyma personer (Brottsofferutredningen 1998, s. 307).

I de fall där personer används som anonyma vittnen och blivit uppmärksammade av Europadomstolen, har det främst handlat om en kränkning av Europakonventionen artikel 6, rätt till en rättvis rättegång. Vägen till en rättvis rättegång börjar redan då den tilltalade ska ha rätt till en opartisk domstol. Grundläggande för Europakonventionens artikel 6 är rätten till att förhöra vittnen som åberopas mot den tilltalade. Finns inte möjligheten att förhöra ett vittne anses denna rättighet vara kränkt enligt Europakonventionen artikel 6 moment 3d (Danelius 2012, s. 263).

“1. Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som

upprättats enligt lag (...)” (Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna).

“3. Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter: (...)

d) att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom,” (Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna).

I avsnitt 3.3 presenteras praxis där anonyma vittnen har använts. I praxis som presenteras är det Europakonventionens artikel 6 som hamnar i fokus. Det handlar specifikt om moment 1 och 3d i artikel 6 där det handlar om den tilltalades rättigheter.

3.3 Användning av anonyma vittnen utifrån Europakonventionen

3.3.1 Fallet Kostovski mot Nederländerna

Kostovski hade i Nederländerna blivit dömd, där domen grundade sig på utsagor av två anonyma vittnen. Personerna vägrade att ställa upp offentligt på grund av rädsla för hämndaktioner. Vittnena hade endast hörts under förundersökningen av polismän, och ett av vittnena hade hörts av två förundersökningsdomare vid två tillfällen utan att de hade vetskap om vittnets identitet (Steen Sundberg 1996, s. 7). Dessutom hade varken försvarare, åklagare eller den tilltalade vetskapen om vittnets identitet och fick inte närvara vid förhöret (Steen Sundberg 1996, s. 7). Försvararen hade skickat med 14 skriftliga frågor till domaren, men 12 av dessa kunde inte besvaras då identiteten riskerades att röjas. De anonyma vittnena hördes därför inte under själva rättegången, rapporter som skrivits av polisen och undersökningsdomarna användes istället (Steen Sundberg 1996, s. 8). Svaren på frågorna lästes därför upp i domstolen eftersom vittnena inte deltog i rättsprocessen för att de skulle befinna sig i allvarlig fara om deras identitet skulle röjas. Kostovski kunde därmed dömas på anonyma vittnens uppgifter, vilket överklagades till Europadomstolen eftersom försvaret ansåg att det stred mot artikel 6.1 och 6.3 d i Europakonventionen (Steen Sundberg 1996, s. 8).

Europadomstolen meddelade i sin dom att detta stred mot de nämnda artiklarna mot bakgrund av att en misstänkt alltid ska ges möjlighet att förhöra ett vittne (Steen Sundberg 1996, s. 9). Dessutom var vittnet anonymt för undersökningsdomarna som höll i förhöret vilket påverkade bedömningen av pålitligheten hos vittnena. Det förelåg därmed en kränkning av moment 3 d tillsammans med 1 i artikel 6 Europakonventionen (Steen Sundberg 1996, s. 10).

3.3.2 Fallet Windisch mot Österrike

Windisch blev dömd på uppgifter som lämnats till polisen av två anonyma personer. Personerna som var anonyma deltog inte i rättegången utan polisen som utförde förhören hördes som vittne under rättegången. Försvaret fick därför möjlighet att ställa frågor till polisen (Brottsofferutredningen 1998, s. 303). Europadomstolen menade att ett förhör med polisen inte kunde ses likvärdigt med vittnena. Dessutom saknade försvaret möjlighet att värdera uppgiftslämnarnas tillförlitlighet eller trovärdighet då de var anonyma. Europadomstolen menade därför att det förelåg en kränkning av moment 3 d i förening med moment 1 av artikel 6 Europakonventionen (Brottsofferutredningen 1998, s. 303).

3.3.3 Fallet Doorson mot Nederländerna

Doorson blev dömd på bland annat uppgifter från två anonyma vittnen som hade pekat ut Doorson. De båda anonyma vittnena hade tidigare erfarenheter av att knarkförsäljare hade misshandlat personer som ställt upp som vittne, vilket berättigade anonymiteten hos vittnena (Steen Sundberg 1996, s. 13). Försvaret gavs ett tillfälle att höra de anonyma vittnena men fick inte vetskap om deras identitet (Steen Sundberg 1996, s. 13). Europadomstolen menade i sin bedömning att för en rättvis rättegång, handlar det om att försvarets intresse balanseras mot vittnenas och offrets intressen när de ska höras (Steen Sundberg 1996, s. 17). Eftersom anonymiteten hos vittnena var berättigad ansåg Europadomstolen att en rättvis rättegång hade skett inom förutsättningarna som fanns, då exempelvis försvararen hade fått förhöra vittnena. Dessutom grundades inte den fällande domen enbart på de anonyma vittnenas utsagor (Steen Sundberg 1996, ss. 17-

18). Därmed förelåg det inte någon kränkning av moment 3 eller moment 1 i artikel 6 i Europakonventionen.

Europarådet visar att det är fullt möjligt att använda anonyma vittnen. Däremot ska användningen av anonyma vittnen ske inom ramarna för bestämmelserna som utformats av Europarådet (Brottsofferutredningen 1998, ss. 305-307). Steen Sundberg menar att det är nödvändigt att tillåta anonyma vittnen i särskilda mål, i Sverige. Det viktiga är dock att hitta balansen mellan samhällets, vittnets och försvarets intressen, denna balans har hittats i Doorson-fallet (Steen Sundberg 1996, s. 23).

3.4 Svensk lagstiftning

3.4.1 Vittnesplikt

Sverige har en allmän vittnesplikt som står i Rättegångsbalken 36 kap 1 §. Det innebär att den som är svensk medborgare eller en utlänning som upprätthåller sig i en nordisk stat, har en skyldighet att efter kallelse infinna sig för att höras som vittne i svensk domstol (Wennergren 1998, s. 40). I de fall ett vittne inte inställer sig i rätten efter en kallelse kan ett vite utdelas till vittnet, eller så kan vittnet hämtas till rätten (Wennergren 1998, s. 40). Det finns dock undantag från att behöva vittna, i Rättegångsbalken 36 kap 3 § finns bestämmelsen att den som är gift med en part inte är skyldig att avlägga vittnesmål.

3.4.2 Rådande skydd för vittnen

Det finns en rad möjliga åtgärder att tillgå i Sverige som utsatt vittne, som rättsväsendet och andra myndigheter har ansvaret över. Olika myndigheter samarbetar med varandra och kan bidra på sitt sätt för att vittnet ska känna sig säker (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 73). Polisen kan vid mycket allvarliga hot erbjuda livvaktsskydd, men åtgärden är resurskrävande och dyr. Det blir dessutom ett intrång i den utsattes privatliv vilket innebär att detta endast används i sällsynta fall. En lättare lösning blir istället att tillfälligt eller permanent omlokalisera den utsatte till en annan ort. Det sistnämnda

tillsammans med larmanordningar och skydd av personuppgifter har visat sig vara ett fullgott skydd (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 73).

Ett vittne kan enligt 1 § kontaktförbudslagen (1988:688), om det finns risk att en person kommer begå ett brott mot, förfölja eller allvarligt trakassera den utsatte, få ett kontaktförbud utfärdat. Ett kontaktförbud kan utfärdas om den som kontaktförbudet avses gälla har begått brott mot någons liv, hälsa, frihet eller frid. Förbudet innebär att en person kan nekas ta kontakt med eller besöka den utsatte.

Det finns andra skyddsåtgärder som har att göra med döljande av en utsatts identitet. Enligt 22 kap 1 § i offentlighet och sekretesslagen (2009:400) gäller sekretess för den enskildes personliga uppgifter om det kan antas att denne eller någon närstående lider men av att uppgifterna röjs. Det handlar om uppgifter som förekommer i registreringar som folkbokföring eller annan liknande registrering av befolkning.

En annan skyddsåtgärd är kvarskrivning, som enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) innebär att en person som antas blivit utsatt för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier på annat sätt, kan vid en flytt få tillåtelse att vara folkbokförd på sin gamla folkbokföringsort. Den utsattes familj kan likaså omfattas av denna möjlighet. Denna åtgärd är dock endast möjlig om kontaktförbud inte anses vara tillräckligt. Enligt 17 § folkbokföringslagen (1991:481) är kvarskrivning endast möjligt i högst tre år. Enligt 1 § lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter har en person som riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa eller frihet kan få lov att använda andra personuppgifter om sig själv än de riktiga. Det ska dock inte vara möjligt att använda fingerade personuppgifter om ett tillräckligt skydd kan ges med kvarskrivning. Ett alternativ till fingerade personuppgifter är byte av namn vilket är möjligt enligt 5 § namnlagen (1982:670).

3.4.3 Gällande rätt om anonyma vittnen

Vittnesplikten i Sverige innebär att vittnet ska inställa sig i rätten vid kallelse (Wennergren 1998, s. 40). Det är som tidigare nämnt fullt möjligt att använda sig av anonyma vittnen enligt Europakonventionen (Brottsofferutredningen 1998, ss. 305-

307). Däremot talar den svenska lagen emot användningen av anonyma vittnen. I Rättegångsbalken 36 kap 10 § står det att innan ett vittnesmål avläggs ska rätten höra vittnets fullständiga namn, och behövs det ska dessutom yrke, ålder och hemvist nämnas. Tidigare var det ett krav att vittnet informerade den tilltalade sitt namn, ålder, yrke och hemvist. Efter en ändring år 1994 i syfte att skydda vittnen eller en målsägande från att utsättas för övergrepp av den tilltalade, behövs det numera enbart att vittnets namn blir känt för den tilltalade (Fitger, Sörbom, Eriksson, Hall, Palmkvist & Renfors 2014, s. 36-34). En part kan begära att få ut vittnets uppgifter, men det gäller speciella fall där vittnets tillförlitlighet och trovärdighet kan kritiseras. Den begäran kan dock inte genomföras när det gäller poliser som vittnar under skyddsidentitet (Fitger et al. 2014, s. 36-34). Därmed är det inte möjligt att vittna anonymt i Sverige.

3.4.4 Anonymitet under förundersökning

En viktig del i rättsprocessen är att den misstänkte och försvararen får tillfälle att ständigt ta del av materialet som förekommit under förundersökningen, för att på bästa sätt kunna förbereda sig mot misstankarna (Fitger et al. 2014 s. 23:64). Om det anses nödvändigt och att undersökningsledaren kan ge en motivering till varför ett röjande av viss uppgift skulle vara till nackdel för utredningen, kan viss information undanhållas (Fitger et al. 2014 s. 23:64-65). När utredningen är avslutad kan inte längre uppgifterna hemlighållas genom motiveringen att det skulle vara till nackdel för utredningen. Det skulle strida mot Europakonventionens krav på ”equality of arms” vilket innebär att åklagaren hemlighåller information (Fitger et al. 2014, s. 23:65). Däremot är den misstänktes insyns rätt enligt Europakonventionen inte absolut. Konventionen kan tillåta anonymitet under förundersökningen där det exempelvis finns risk för hämndaktioner mot vittnen, polisiära utredningsmetoder behöver skyddas eller skyddet för individers grundläggande rättigheter (Fitger et al. 2014, s. 23:65).

Det har visat sig vara oklart om svensk rätt tillåter liknande beaktanden (Fitger et al. 2014 s. 23:65). Justitieombudsmännen hävdar att den misstänkte har rätt att ta del av allt som har förekommit vid förundersökningen. Å andra sidan förklarar justitiekanslern att material från annan förundersökning samt sekretessbelagd information kan hemlighållas

från den misstänkte. Därmed kan inte vittnet hållas hemligt utan vittnets namn måste finnas med i uppgifterna (Fitger et al. 2014 s. 23:65).

3.5 Andra europeiska länders tillämpning av anonyma vittnen

3.5.1 Norge

Norge införde 2001 i Straffeprocessloven² (§ 130 a) möjligheten att använda anonyma vittnen (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 205). Åtgärden gäller dock inte i vardagsbrottslighet utan det handlar om allvarliga brott. Användningen av anonyma vittnen kräver att ett visst antal kriterier är uppfyllda innan denna åtgärd är möjlig. Exempelvis ska det finnas risk för att vittnet, eller en närstående till vittnet utsätts för allvarliga brott mot liv, hälsa eller frihet (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 206). Användandet av anonymt vittne får endast ske om det är nödvändigt och inte medför olägenheter för försvaret. Domaren och försvararen ska vara medvetna om identiteten hos det anonyma vittnet. Däremot kan en upplysning om identiteten uteslutas om försvararen motsätter sig det (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 206).

3.5.2 Danmark

Danmark har likaså numera en undantagsbestämmelse som tillåter anonyma vittnen. Ändring gjordes 2002 i Retsplejeloven³ (848 § andra stycket) i samband med arbetet för att stärka utsatta vittnens situation (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 206). Ändringen gör det möjligt att i brottsmål hemlighålla ett utsatt vittnes namn och adress för den tilltalade. Likt Norges lagstiftning krävs det att det är påkallat att säkerheten kring vittnet och vittnets närstående är utsatt. Det ska göras en bedömning att användningen av anonyma vittnen inte ska vara av betydelse för den tilltalades försvar (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 206). Åklagaren har rätt att neka försvararen uppgifter om vittnets identitet, om det finns belägg, ända tills rätten prövar frågan. Vidare kan rätten bestämma att den tilltalade ska lämna rättssalen medan vittnet hörs.

---

² Straffeprocessloven är den norska motsvarigheten till straffrätt.

³ Retsplejeloven är den danska motsvarigheten till straffrätt.

Under de förutsättningar att vittnet eller en närstående till vittnet riskerar att bli utsatta för allvarlig brottslighet ifall identiteten röjs, vilket står i Retsplejeloven (848 § tredje stycket) (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 206).

3.5.3 Nederländerna

Möjligheten till att skydda vittnens identitet har funnits i Nederländerna sedan 1994 (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 206). Antingen kan undersökningsdomaren på eget initiativ eller efter ansökan av ett vittne besluta om identiteten ska hållas hemlig under förhören. Förutsättningar till anonymiteten är baserat på om de uppgifter som ska lämnas innebär hot eller risker för vittnet eller närstående till vittnets liv och hälsa (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 206). Ytterligare förutsättning är att vittnet på grund av nämnda omständigheter, inte vill ställa upp i rättsprocessen. När ett beslut har tagits om anonymiteten ska beviljas har undersökningsdomaren rätt att själv förhöra vittnet utan att åklagare, försvararen eller den tilltalade är närvarande. Dock kan nämnda parter lämna frågor till undersökningsdomaren som läses upp inför vittnet. Förhöret ska vara utformat på så sätt att identiteten hos vittnet inte rubbas, därmed kan inte alla frågor besvaras. Undersökningsdomaren är den som bedömer vittnets tillförlitlighet (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 207).

4. Tidigare forskning

Detta avsnitt redogör för tidigare forskning om de övergripande problematiska områden som berör ett vittnande.

4.1 Övergrepp i rättssak

Brå har i rapporten *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen - om ungdomsbrott, relationsvåld och organiserad brottslighet* undersökt förekomsten av övergrepp i rättssak (2008). En kartläggning av hur brotten kan se ut och vilka metoder som gärningspersoner kan använda gentemot vittnen och brottsoffer har genomförts. Brå (2008) belyser att media och filmer lyfter fram en bild av oskyldiga vittnen som lever under dödshot av organiserad brottslighet, vilket leder till att självzensur uppstår.

Effekten av självzensur blir ett uteblivet vittnesmål (Brå 2008, s. 114). Hot mot vittnen och brottsoffer kan uppstå, men det är sällan hoten verkställs. Brå drar slutsatsen att rättssäkerheten inte är hotad av de hot som kan uppstå mot brottsoffer och vittnen (Brå 2008, s. 119). Bakgrunden till slutsatsen är dels att den otillåtna påverkan bara är en bisak i den kriminella verksamheten och det finns andra handlingsalternativ som den kriminella verksamheten kan utveckla istället för att begå otillåten påverkan. Förslagsvis att tänka på verksamhetens säkerhet och att hålla sig undan myndigheter och vittnen. Det andra argumentet till slutsatsen är att myndigheter bedriver ett hårt och framgångsrikt jobb mot otillåten påverkan vilket gör att vittnen och brottsoffer står fast vid deras utsagor (Brå 2008, s. 120).

4.2 Utveckling av personsäkerhet

I utredningen *Ett nationellt program för personsäkerhet* har skyddet kring utsatta bevispersoners setts över (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 1). Förslag angående personsäkerhet lades fram och utredningen menade att skyddet för utsatta personer borde stärkas ytterligare. I samband med förslagen för förbättringar i personsäkerhet diskuterades möjligheten till användning av anonyma vittnen. Utredningen menade att införandet av anonymt vittnesmål strider mot Europakonventionen artikel 6, där den tilltalade ska vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 204). Däremot uppmärksammade utredningen att Europakonventionen inte ställer några absoluta förbud mot anonyma vittnen. Vilket likaså har visat sig när Norge och Danmark införde detta i början av seklet (Personsäkerhetsutredningen 2004, ss. 205-206).

Utredningens slutsats angående anonyma vittnen var att ett sådant skydd enbart finns för så kallade tillfällighetsvittnen. Flera vittnen i rättsprocesser där användningen av anonyma vittnen varit aktuell, har tidigare tillhört en brottslig verksamhet eller direkt varit drabbad av en. I och med att identiteten på målsägandet eller vittnet redan är avslöjad vid ett tidigt skede är användningen av anonyma vittnen inte fördelaktigt. Istället för att ett sådant rättsligt skydd ska finnas för tillfällighetsvittnen, ska det istället läggas mer vikt vid utveckling av de rådande skyddsåtgärderna som finns idag

(Personssäkerhetsutredningen 2004, s. 210). Utredningen var därför emot möjligheten att vittna anonymt där det tyngsta skälet var att försvararen vid något tillfälle skulle förhöra vittnet och därmed få vetskap om vittnets identitet. Vilket skulle leda till att försvararen skulle hamna i en konfliktsituation mot sin huvudman (Personssäkerhetsutredningen 2004, s. 207).

4.3 Den globala rättssäkerheten

The World Justice Project har under 2014 undersökt 99 länders rättssäkerhet baserat på 100 000 svar. Enkäten skickades ut till vanliga hushåll samt besvarades av rättsexperten (Agrast, Botero & Ponce 2014, s. 1). För att bedöma ett lands rättssäkerhet har fyra principer utformats av The World Justice Project och varit deras definition på vad som bör omfattas av rättssäkerheten. Den första punkten av de fyra principerna berör individen och privata organ som ska underkasta sig lagen. Den andra punkten redogör att lagen ska vara tydlig och offentlig, stabil, objektiv och skydda de grundläggande rättigheterna där säkerheten hos personer och egendom är inkluderad. Tredje punkten handlar om processen när nya lagar tillämpas, de nya lagarna ska vara tillgängliga, rättvisa och tillräckliga. Sista punkten innebär att domstolar ska företrädas av representanter som har den rätta kompetensen och som arbetar på ett objektivt sätt (Agrast, Botero & Ponce 2014, s. 4). Dessa fyra punkter har använts som referens när nio olika områden sedan bedömts. De nio områdena handlar exempelvis om det straffrättsliga, civilrättsliga, korruption, mänskliga rättigheter och så vidare. Beroende på hur länderna förhåller sig till de fyra punkterna blir de betygsatta på en skala mellan 0-1, där 1 är det högsta resultatet och tyder på en hög rättssäkerhet (Agrast, Botero & Ponce 2014, ss. 9-11). Undersökningen visade att Danmark hade högst rättssäkerhet, Norge hamnade på andra plats, därefter kom Sverige på en tredje plats och Nederländerna på en femteplats (Agrast, Botero & Ponce 2014, ss. 85, 123, 127, 145).

4.4 Anonyma vittnen

I uppsatsen *Vittnesskydd* belyser författaren Carin Isaksson (2009) lagstiftning kring skyddsåtgärder som vittnen har till sitt förfogande utifrån en rättsvetenskaplig ansats. I

samband med upplysningen om rättigheterna som vittnen har, vill Isaksson (2009) undersöka hur anonyma vittnesmål påverkar rättssäkerheten i Sverige. Isaksson har utfört tre intervjuer, med representanter från polisen, brottsoffermyndigheten samt en advokat (Isaksson 2009, ss. 26, 28, 30). Isaksson (2009) förklarar att anonyma vittnen skulle kunna vara en lösning när det handlar om organiserad brottslighet, men att samtliga av hennes intervjupersoner nämner vikten av rättssäkerheten. Trots att det är förenligt med Europakonventionen anser Isaksson att det inte är tillräckligt rättssäkert (Isaksson 2009, s. 23). Eftersom ett införande kommer påverka rättssäkerheten menar Isaksson att hon hellre ser att tio skyldiga personer går fria än att en oskyldig döms (Isaksson 2009, s. 31).

Andra uppsatser om anonyma vittnen har behandlats, men utifrån en juridisk ansats (Olsson 2003; Andersson 2013; Medina 2009). Olsson (2003) har tagit upp Norges lagstiftning kring anonyma vittnen och jämfört detta med svensk rätt. Därefter har ett lagförslag presenterats som redovisar hur ett införande av anonyma vittnen skulle kunna se ut i Sverige (Olsson 2003, s. 49). Olsson menar att införandet av anonyma vittnen inte behöver påverka rättssäkerheten negativt (Olsson 2003, s. 50). Andersson (2013) har likaså undersökt vad ett införande av anonyma vittnen har för påverkan på rättssäkerheten. Uppsatsen har belyst och redovisat de juridiska delarna av vilka skydd och skyldigheter vittnen har. En redogörelse av Europakonventionens bestämmelser har gjorts och Andersson (2013) har belyst länder som infört möjligheten till anonyma vittnen och bestämmelser kring detta. Andersson (2013) har till skillnad från Olsson (2003) i sin studie ingen tydlig ståndpunkt i frågan angående införandet av anonyma vittnen utan beskriver bara problematiken. Medina (2009) har på ett liknande sätt byggt upp sin uppsats genom att redovisa de rådande skydd och därefter har två intervjuer genomförts för att få en större inblick i ämnet. Medina (2009, s. 53) menar att det finns mer fördelar än nackdelar med ett införande av anonyma vittnen. Samtliga juridiska uppsatser har använt sig av rättsdogmatisk metod, där Medina (2009, s. 9) undantagsvis även har utfört intervjuer.

4.5 Internationella artiklar om anonyma vittnen

Alan George Ward (2009) har i artikeln ”The evidence of anonymous witnesses in criminal courts: Now and into the future” belyst England och Wales situation kring anonyma vittnen. Det har tidigare inte funnits tydliga riktlinjer av användningen av anonyma vittnen och det har startat en debatt angående den tilltalades möjligheter till försvar. Bestämmelserna kring anonyma vittnen stod inför en utveckling 2009. Det skulle i de nya bestämmelserna finnas tydligare riktlinjer för hur användningen av anonyma vittnen bör användas. Ward (2009) belyste de problem med användningen av anonyma vittnen som hade uppstått innan 2009, och gav förslag på hur de framtida bestämmelserna kring anonyma vittnen bör vara utformad. Ward förklarade att England och Wales bör se till hur Nya Zeelands riktlinjer kring anonyma vittnen används (Ward 2009, s. 85). Nya Zeeland använder anonyma vittnen i begränsade fall och endast vid grova brott. Dessutom ska en undersökning som utreder om det är nödvändigt att anonymiteten beviljas samt om vittnet är pålitligt genomföras (Ward 2009, ss. 85-86). Vidare lägger Ward (2009) vikt vid att åtgärden inte ska vara den första utvägen då det dels finns en samhällelig plikt att vittna och de som utsätts har möjlighet att få skydd av polisen. Ward (2009) ger exempel på att USA som inte har möjligheten till anonyma vittnen har på ett framgångsrikt sätt bekämpat brott och fällt många kriminella gäng utan att det har varit på bekostnad av den tilltalade i form av en orättvis rättegång (Ward 2009, ss. 91-92). En liknande artikel kring Englands och Wales situation kring anonyma vittnen har författats av Ormerod, Choo och Easter (2010). Artikeln är författad efter de nya bestämmelserna av anonyma vittnen och lyfter fram problematiken som har uppstått. De nya bestämmelserna går kortfattat i linje med Europarådets rekommendationer om hur ett användande ska genomföras. Åtgärden kan endast användas när det rör sig om mord som begåtts av ett skjutvapen eller en kniv. Där gärningspersonen är mellan 11-30 år och tillhör ett kriminellt gäng (Ormerod, Choo & Easter 2010, s. 11).

Ormerod, Choo och Easter (2010) lyfter fram att anonyma vittnens utsagor kan ha ett högt bevisvärde vilket går i strid mot Europakonventionen. Vidare kritiserar tillämpningen av anonyma vittnen då de har använts som ensamt bevis. Dessutom skulle

införandet av anonyma vittnen inte påverka deras princip om konfrontation i rättssal, vilket numera inte stämmer. Det används exempelvis skärmar för att täcka det anonyma vittnet i rättssalen, förvrängning av vittnets röst och ingen möjlighet till ögonkontakt mellan vittnet och den tilltalade (Ormerod, Choo & Easter 2010, s. 11).

4.6 Kommentar till tidigare forskning

Inledningsvis är det viktigt att nämna att den tidigare forskningen gällande anonyma vittnen är begränsad och av den anledningen redogörs uppsatser som belyst ämnet.

I den tidigare forskningen har åsikter kring införandet varit skiljaktiga. Det är intressant att se hur Andersson (2013), Olsson (2003), Isaksson (2009) och Medina (2009) gör olika bedömningar av Europakonventionens artikel 6. Några av författarna hävdar att rättssäkerheten brister medan andra menar att det endast behöver finnas en balans mellan samhällets, vittnets och den tilltalades intressen för att ett införande ska vara rättssäkert. Viktigt att poängtera är att författarna huvudsakligen nämner för- och nackdelar med ett införande av anonyma vittnen.

Den internationella forskningen skiljer sig i den delen att det redan är lagstiftat i England och Wales till skillnad från de svenska uppsatserna, vilket innebär att de svenska uppsatserna enbart kan måla upp scenarion om hur det kan bli. Den internationella forskningen belyser praktiska problem som dykt upp i samband med införandet. Det hade dock varit intressant att hitta artiklar om hur införandet har påverkat rättssäkerheten i våra grannländer, men någon sådan litteratur har inte kunnat hittas. Det ska dock nämnas att en intressant aspekt var att Danmark, Norge och Nederländerna som har infört anonyma vittnen befann sig i toppen av undersökningen om världens mest rättssäkra länder.

De juridiska uppsatserna har som tidigare nämnt använt sig av rättsdogmatisk metod och därmed använder sig av lagtext, förarbeten och så vidare (Andersson 2013, s. 6; Medina 2009, s. 9; Olsson 2003, s. 3). Denna uppsats kommer inte vara lika inriktad på juridiken utan mer på den praktiska delen i form av arbetserfarenhet och åsikter av särskilt utvalda yrkespersoner inom rättsväsendet.

5. Metod

Under detta avsnitt presenteras metodval, avgränsningar och urval, intervjuernas genomförande samt etiska ställningsantaganden. Vidare redovisas uppsatsens validitet och reliabilitet, datainsamling, transkribering, bearbetning och analys av data. Avsnittet avslutas sedan med metoddiskussion där uppsatsen för- och nackdelar tas upp. Slutligen visas en förenklad presentation av intervjudeltagarna i form av en tabell. Intervjuguiden som använts under samtliga intervjuer finns att se i bilaga 3.

5.1 Metodval

För besvarande av frågeställningarna har kvalitativa semistrukturerade intervjuer använts som metodologiskt hjälpmedel (Bryman 2011, s. 415; Kvale & Birkmann 2014, s. 44). I metodvalet har en induktiv ansats använts för att i förväg inte vinkla analysen, därför har lämplig teori valts efter resultatets utformning (Bryman 2011, s. 340). Semistrukturerade intervjuer genomfördes för att ha riktlinjer för frågor att ställa. Metodvalet gav samtidigt rum för spontanitet och uppföljningsfrågor utifrån respondenternas svar, och är därför inte låst till en intervjuguide (Bryman 2011, s. 415).

5.2 Urval och avgränsning

Det valda uppsatsämnet berör olika delar av rättsväsendet, samt belyser frågeställningarna utifrån respondenternas åsikter. Uppsatsen utgår, som tidigare nämnt, främst från grov organiserad brottslighet.

Vittnens utsagor har exkluderats då uppsatsens frågeställningar ämnar undersöka yrkesgruppers erfarenheter, kunskaper och åsikter om ett eventuellt införande av anonyma vittnen. I och med att rättsväsendets omfattning är för stor att belysa i denna uppsats, har en avgränsning gjorts i den mån att enbart intervjuas respondenter som är motsvarande till uppsatsen berörda yrkesområden. Inför intervjuerna genomfördes därför strategiska urval (May 2001, s. 121). De yrkesgrupperna med erfarenhet och relevant kunskap om ämnesområdet valdes på förhand, och kontaktades per telefon och

e-post. Respondenterna som deltog i besvarandet av intervjufrågor består därmed av en polisassistent, polisiär förundersökningsledare, två försvarsadvokater, kammaråklagare, chefsjurist och samhällsdebattör. Totalt genomfördes sju intervjuer med respondenter från södra och mellersta Sverige.

Urvalet av material för intervjuerna samt tidigare forskning berör därför enbart anonyma vittnen, rättssäkerhet, vittnesplikt, vittnesskydd och vittnesstöd. Detta betyder att resultatdelen samt delar av analysen kommer vara färgade av intervjupersoners yrkesmässiga erfarenhet och roll.

5.3 Genomförande, transkribering, bearbetning och analys av intervjuer

Vid utformningen av intervjufrågorna hade vi, som tidigare nämnt, förberett en intervjuguide som grund för bra struktur och sammanhängande svar (Bryman 2011, s. 419). Fjorton öppna frågeställningar formulerades för att undvika att färga eller leda respondenternas svar (Bryman 2011, ss. 244, 415). Frågorna har bland annat utformats utifrån information som hittats på internet kring rättsväsendet, debatter och uppmärksammande rättsfall.

Intervjuerna har genomförts både personligen och per telefon. Telefonintervjuerna har genomförts med tre av respondenterna som bor i mellersta delen av Sverige och av praktiska och tidseffektiva skäl har denna metod använts i dessa fall. De personliga intervjuerna genomfördes djupgående under cirka 40-50 minuters tid och telefonintervjuerna cirka 25 minuter. Att genomföra djupgående intervjuer var inte ett aktiv val utan blev ett naturligt sådant. Detta kom dock att bli en fördel då det gav möjlighet för respondenterna att ta upp ytterligare frågor eller svar som de anser vara viktiga för författarna att ta del av (Denscombe 2009, s. 117).

Intervjuerna genomfördes under april 2015, där samtliga respondenter själva har valt tid och plats för intervjutillfällena. Intervjuerna har ägt rum i respondenternas kontor eller i en cafeteria, gemensamt för platserna var en lugn och ostörd miljö. Under intervjuerna har en eller båda författarna medverkat. Tillfällena då båda närvarat har den ena parten

ställt frågor och den andre observerat, antecknat och spelat in intervjuerna. Intervjuerna har spelats in med hjälp av en mobiltelefon, samtalen har sedan transkriberats för att kunna välja ut intressanta citat till analysen. Telefonintervjuerna har genomförts under avskilda förhållanden för att undvika överhörning. Samtalen har spelats in med hjälp ett inspelningsprogram via datorn.

Genomförandet har skett genom enskilda intervjuer med yrkespersoner inom rättsväsendet. Vardera intervju har utgått från en och samma intervjuguide. Intervjuguiden har därmed spelat stor roll för uppsatsens reliabilitet. Följdfrågor har dock skiljt sig utifrån respondenternas svar. Gemensamt för intervjuerna har varit intresserade och engagerade respondenter som till följd resulterat i innehållsrika intervjuer. Till vår positiva överraskning har de även varit behjälpliga med ytterligare material och råd.

Transkriberingen har varit den viktigaste delen för resultatredovisningen och därmed tidskrävande, men genomarbetat. Under transkriberingen har intressanta citat markerats för att sedan illustreras i analysen. Valet av att spela in intervjuerna grundades på att kunna vara totalt närvarande vid intervjuerna och inte bli distraherade, eller stressade av att hinna anteckna. Detta var inte något som upplevdes störande eller påverkade intervjupersonerna eller deras utsagor, därför blev ett naturligt val att spela in alla intervjuer (Bryman 2011, s. 428). Med hjälp av inspelningen har intervjusamtalen kunnat spolas tillbaka och reflekterats över intervjupersonernas svar och sättet de uttryckt sig på. Genom transkriberingen märktes också brister i frågor och svar som kunde justeras utifrån de två första intervjuerna, vilket ledde till mer anpassade och avgränsade frågor till kommande intervjutillfällen. En av respondenterna valde att inte bli inspelad men godkände anteckningar under intervjun, därefter har dem citaten som antecknats skickats till respondenten för bekräftande, möjlighet till ändringar samt godkännande av de antecknade citaten. Därför är citaten från den respondenten inte direktciterade.

Resultaten av intervjuerna redovisas i beskrivande form och återgivit citat från transkriberingen och vår tolkning av citaten (Bryman 2011, s. 431). Citaten kommer på ett strategiskt sätt att användas inom tre huvudteman för att skapa en röd tråd i analysen.

Dessa teman kommer sedan analyseras för att samtidigt underlätta för läsaren att följa med i texten och bedöma citaten. Genom tematisering möjliggörs även närmare undersökning av skillnader hos yrkespersonerna (Kvale & Birkmann 2014, s. 246). Analysen har därmed genomförts genom olika steg.

Transkriberingarna av intervjuerna har först granskats upprepade gånger för att förstå helheten (Kvale & Birkmann 2014, s. 247). Respondenternas intervjuer har därefter sammanfogats i ett och samma dokument. Därefter har teman formulerats som är dominerade i uttalandena för att tematisera dessa. Kodningen har bearbetats genom att markera olika citat i teman med underteman med påverkande faktorer som svarar på uppsatsens frågeställningar. Dessa teman har sedan formulerats till mer omfattande tolkningar och teoretiska analyser. En balans mellan citat och beskrivning har sedan genomförts med fokus att få en övergripande bild på respondenternas erfarenheter och åsikter utifrån intervjuerna. Att tolka meningar i intervjutexterna har inte bara varit en strukturell fördel utan gett möjlighet till djupare tolkning och kritik av texten samt koncis analys (Kvale & Birkmann 2014, s. 249).

Fördelarna med kodning är flera. Genom att bekanta sig med materialet som finns och noggrant hantera detaljer, ger det författaren en god överblick. Kodning gör det även enkelt att bryta ner materialet i olika steg, som tematiseringen i denna uppsats (Kvale & Birkmann 2014, s. 242). Tematisering underlättar att dela upp respondenternas citat, samt dela upp respondenterna utifrån frågeställningar. Det finns dock nackdelar med kodning som kan leda till att författarna fångas av en kategori (Kvale & Birkmann 2014, s. 242).

5.4 Etiska ställningstaganden

Redan vid den första kontakten per telefon och e-post med myndigheter har etiska ställningstaganden tagits och information delgivits om de etiska principerna som medföljer i ett deltagande i denna uppsats (Bryman 2011, s. 131). Vid personlig intervju har muntlig information om vad ett deltagande i uppsatsen innebär redogjorts med stöd av informations -och samtyckeskravet. Där respondenterna själva har läst vår förfrågan om intervju (se bilaga 1). I samband med information -och samtyckeskravet blev

respondenterna delgivna om uppsatsens innehåll, syfte samt deras rättigheter som respondent (Bryman 2011, ss. 131-132). Respondenterna blev också underrättade om deras frivillighet till deltagandet som under vilken tidpunkt som helst kunde avbrytas, och rätten till att ta del av den slutgiltiga uppsatsen (Bryman 2011, ss. 131-132). Innan frågorna ställdes fick varje respondent välja att godkänna att intervjuerna skulle spelas in. Godkännandet medgavs muntligen under telefonintervjuer och under personliga intervjuer genom underskrift av en samtyckesblankett som vi utformade (se bilaga 2). Dessa blanketter har varit i säkert förvar då respondenternas underskrift funnits med på blanketterna och för bibehållande av konfidentialitet. Med stöd av konfidentialitetskravet har respondenterna fått vetskapen att deras deltagande kan förbli anonymt i uppsatsen och deras deltagande avidentifieras för att inget ska kunna kopplas till dem personligen (Bryman 2011, s. 132). Respondenterna kommer därför benämnas enligt deras yrkesroll som presenteras i tabell 1. Benämningarna har dock justerats då särskilda yrkesroller har kunnat kopplas till respondenterna. Vi har sinsemellan haft en överläggning och gjort en bedömning att anonymisera alla respondenterna, trots några av respondenternas godkännande till att utge namn. Valet att avidentifiera samtliga respondenter trots deras godkännande av namnutlämning är något som i slutändan beslutas av författarna. Bedömning har grundats utefter de citaten från intervjuerna, och för att personer med namn inte ska få mer utrymme än de anonymiserade. Beslutet grundas även i den känsliga aspekten av utlåtanden som påverka personen som yrkesperson.

Vidare informerades respondenterna om nyttjandekravet som endast är avsett för forskningsändamål (Bryman 2011, s. 132). I enlighet med nyttjandekravet fick de vetskapen att uppsatsresultatet skulle läsas av handledare, examinator, presenteras på uppsatsens opponeringstillfälle samt publiceras i LUP (Lund University Publications).

5.5 Validitet och reliabilitet

Det är viktigt att belysa reliabilitet och validitet i en kvalitativ uppsats. Validiteten behandlar frågorna i efterhand och bedömer om de genererar svar som eftersöks (Bryman 2011, s. 352). En annan svårighet kan vara att resultatet inte representerar hela

rättsväsendets yrkesgrupper, vilket innebär att resultatet i denna uppsats inte är generaliserbart (Bryman 2011, s. 352). Viktigt att nämna är att ett generaliserbart resultat inte nödvändigtvis är syftet vid kvalitativa studier, och heller inte i denna uppsats.

Reliabiliteten handlar om hur tillförlitlig uppsatsens resultat är, vilket äventyras om respondenterna inte svarar sanningsenligt under intervjuerna (Bryman 2011, s. 351). Det kan dels bero på ”intervjueffekten” eller tolkningsfel, detta har dock enkelt kunnat korrigeras under intervjuerna då vi varit närvarande och haft möjlighet till vidare förklaring (Bryman 2011, s. 161). Reliabilitet kan också påverkas av ledande frågor (Kvale & Birkmann 2014, s. 295).

Reliabiliteten kan också behandla frågan om resultatet kan reproduceras igen vid andra tillfällen och av andra forskare. Frågan utgår ifrån om respondenternas svar skulle ändras vid intervju med andra forskare (Kvale & Birkmann 2014, s. 295). Därför talas det om transparens vid kvalitativa undersökningar (Bryman 2011, s. 370).

Transparensen har främst åstadkommit genom citat. Citaten ger analysen en tyngd och därför har fullständiga citat skrivits ut för att undvika manipulation eller tillägg. Citaten har dock justerats i den mån för att underlätta förståelse för läsarens vad det gäller talspråk. Detta gäller såväl alla delar i metoden som återgetts för möjlighet till reproduktion.

5.6 Metoddiskussion

Ett problem med den semistrukturerade intervjumetoden är att det försvårar ett objektivt förhållningssätt, i synnerhet vid personliga intervjuer. Det är dock inget som påverkat oss då vi är ute efter subjektiva åsikter. Det finns en rad problem som kan uppstå i samband med en intervjustudie. Ett av problemen är som ovan nämnt intervjuare-effekten (Bryman 2011, s. 229). Problemet med intervjuare-effekten är att respondenten påverkas av intervjuaren i den utsträckningen att respondenten vill framstå i bättre dager. Respondenten kan också tendera att ge de svar som denne tror att intervjuaren eftersöker (Bryman 2011, s. 229). Detta har undvikits genom att inte visa personlig

ståndpunkt i frågan, utan ha ett objektivt och neutralt förhållningssätt när respondenterna uttryckt sig i frågan.

Fördelar med kvalitativ metod är att respondenterna får utrymme och tillfälle att delge sina erfarenheter, synpunkter etcetera. Då det inte finns kriterier för ett lämpligt antal genomförda intervjuer, har vi förlitat oss på att antalet i denna studie är tillräckligt för övertygelse och för en resultatredovisning. Trots en mindre urvalsgrupp har vi lyckats få med flera olika yrkesgruppers perspektiv. Valen har därför baserats på svårigheter i att få tag på ytterligare respondenter för intervjutillfälle. Trots dessa aspekter tror vi inte att det slutgiltiga valet av metod påverkar uppsatsen validitet eller reliabilitet.

Telefonintervjuer har fördelen att det som kan påverka respondenternas svar vid personliga intervjuer som exempelvis intersektionella egenskaper som kön, ålder och etnicitet, kan leda just till att respondenten svarar på ett sätt de tror att intervjuaren uppskattar. Felkällan minskar vid telefonintervjuer då i fysiska bemärkelsena inte kan uppfattas och därmed mindre risk för intervjupersonen att påverka respondentens svar (Bryman 2011, s. 209). Telefonintervjuer är inte bara ett praktiskt alternativ, utan billigare och mindre tidskrävande då det utesluter resväg (Bryman 2011, s. 208).

Nackdelen med telefonintervjuer är att respondenternas ansiktsuttryck om bland annat osäkerhet vid frågor inte noteras lika väl som vid personliga intervjuer. Vid personliga intervjuer kan detta enkelt klargöras genom upprepning eller en ytterligare förklaring vid frågetecknen (Bryman 2011, s. 210). En annan negativ aspekt med telefonintervjuer är bedömningen av inspelningen. Frågor som konfidentialitet kan dyka upp, därför bör detta tillvägagångssätt genomföras med varsamhet och åtanke på omgivningen för överhörning (Bryman 2011, s. 209). Inspelning av telefonintervjuer försvåras då det behövs fler tekniska redskap, som för dessa telefonintervjuer, mobiltelefon och dator.

5.7 Presentation av respondenter

Respondenterna består av sju deltagare som presenteras enligt Tabell 1. Tabellen redovisar yrkesroll och yrkesverksamma år. Respondenterna kommer att nämnas i tabellen och analysen utefter yrkesroll.

Tabell 1. Presentation av respondenter

Yrkesroll	Yrkesverksamma år
Polisassistent	5
Försvarsadvokat ⁴	9
Kammaråklagare	13
Ställföreträdande chefsjurist ⁵	21
Försvarsadvokat, tidigare åklagare ⁶	25
Polisiär förundersökningsledare för grova brott ⁷	25
Samhällsdebattör, före detta överåklagare ⁸	45

---

⁴ Benämns som försvarsadvokat A i resultat och analys

⁵ Benämns som chefsjurist i resultat och analys

⁶ Benämns som försvarsadvokat B i resultat och analys

⁷ Benämns som förundersökningsledare i resultat och analys

⁸ Benämns som samhällsdebattör i resultat och analys

6. Teoretiskt ramverk benämns

Under denna punkt diskuteras den valda teoretiska utgångspunkten som också problematiserar ämnesområdet.

6.1 Normalisering av det exceptionella

Det finns begränsningar i den rådande lagstiftningen gällande vilka metoder som kan användas vid brottsbekämpningsarbeten. Vad som är anledningen till att tillämpningen av tvångsmedlen expanderar förklaras av Flyghed i sin teori om normalisering av det exceptionella (Flyghed 2000, s. 47). Begreppet tvångsmedel syftar till att förklara möjligheterna till att begränsa medborgarnas frihet genom statsmakt och social kontroll (Flyghed 2000, s. 39). Flyghed fokuserar på användningen av tvångsmedel, vilket denna uppsats inte avser att göra men konceptet med teorin är ändå applicerbart i uppsatsen.

Normalisering av det exceptionella innebär i korthet att tillämpningen av tvångsmakter som används har en tendens att utvidga det ursprungliga syftet som tvångsmedlet hade. En tvångsmakt kan inrättas vid exceptionella tillfällen, exempelvis vid förekomsten av grov brottslighet eller ovanlig brottslighet. Efter att de har introducerats kommer tvångsmaktens gränser att flyttas och tillämpningen kommer därefter att användas i allt mer lindrigare brott än vad som först var tänkt. Flyghed menar att om det tagits ett steg mot att införa en förändring i särskilt exceptionella fall, blir det lättare att tänja på den redan överskrida gränsen (Flyghed 2000, s. 47). I denna process är den utlösande faktorn de extrema händelser som väcker debatter om att en förändring måste ske. Det kan i stundens allvar vara en tillfällig lösning som sedan blir bestående (Flyghed 2000, s. 48). Vidare kan normalisering av det exceptionella delas in i två olika huvudtyper: hotbildsnormalisering och medelnormisering (Flyghed 2000, s. 48).

6.2 Hotbildsnormalisering

Denna typ av normalisering har sin grund i spektakulära och ovanliga händelser vilket ger stor uppmärksamhet av media (Flyghed 2000, s. 49). Teorin kan tillämpas på

ämnesområdet genom användning av förekomsten av otillåten påverkan mot vittnen. Vilket i extrema fall kan ses som ett ovanligt brott, och därmed enkelt fångar medias uppmärksamhet till skillnad från vardaglig brottslighet. Vilket ger effekten att i fall där vittnen utsätts för otillåten påverkan på ett brutalt sätt, lätt uppmärksammas av media. Här sker en växelverkan mellan medias exponering av de extraordinära händelserna och polisens framställning av hotbilden. Relationen mellan de båda nämnda blir sammanvävda och därmed kan en skev bild av den egentliga hotbilden av allmänheten skapas (Flyghed 2000, s. 49). Genom medias upprepning av belysningen av förekomsten av otillåten påverkan mot vittnen, skapas en hotmedvetenhet bland allmänheten. Det blir därmed en självklarhet för allmänheten att det föreligger en hotbild om en utsaga utlämnas till rättsväsendet. Denna självklarhet ligger vilad på bristfälligt underlag och därmed leder det till den första typen av normalisering av det exceptionella, *hotbildsnormalisering* (Flyghed 2000, s. 49). Allmänheten har uppfattningen att skyddsåtgärderna inte är tillräckliga, detta i sin tur leder till en acceptans av utökade kontrollmöjligheter. Politiskt ansvariga kan visa handlingskraft genom att vidta kortsiktiga lösningar i form av lagstiftat skydd (Flyghed 2000, ss. 49-50).

6.3 Medelnormaliseringen

Medelnormalisering kan ske på två olika sätt (Flyghed 2000, s. 52), men det är endast ett sätt som är applicerbart på den här uppsatsen. Denna typ av normalisering sker när åtgärder mot ett specifikt hot införts under begränsade förhållanden. Det kan vara tillfälliga lösningar som av rättssäkerhetsskäl är strikt begränsade till specifika fall och dessutom är tidsbegränsade. Men det sker därefter en normalisering och lagstiftningen töjs och det ursprungliga syftet kan numera täcka ytterligare områden, de utvecklade bestämmelserna kan dessutom bli permanenta (Flyghed 2000, s. 52).

Hotbildsnormalisering och medelnormalisering är två begrepp som kommer att användas i analysen som ett verktyg för att tolka respondenternas svar. Hotbildsnormaliseringen används för att se hur medias bild kan påverka vittnesvilligheten och hur bilden av att vittna är uppmålad. Medelnormalisering kommer

att användas i den bemärkelsen av att ett hypotetiskt införande har skett och därmed undersöks vilka risker det finns att en ändamålsglidning blir ett faktum.

7. Resultat och analys

Nedan presenteras resultatet från de sju intervjuer som genomförts. Utifrån uppsatsens frågeställningar har tre teman skapats där respondenternas utsagor samt citat tolkas och beskrivs. Resultatet av intervjuerna kommer att analyseras utifrån tidigare forskning och teori. Frågorna till intervjuerna finns att se i bilaga 3 och presentation av respondenterna i tabell 1.

7.1 Hotbild gentemot vittnen

Uppsatsen avser att bland annat se hur yrkesgrupper resonerar kring hotbilden gentemot vittnen under en rättsprocess. Under detta tema kommer uppsatsen att belysa de olika orsakerna till ovilligheten att vittna, utifrån respondenternas utsagor.

7.1.1 Orsaker till uteblivet vittnesmål

Att vittnen väljer att avstå från rättsprocesser kan enligt respondenterna bero på olika orsaker. Respondenterna har presenterat olika situationer som kan vara bidragande till ett uteblivet vittnesmål. Den bild som framträder bland samtliga respondenter är att det till stor del handlar om brist på kunskap om hur rättsprocessen fungerar. Den kallelse som skickas ut till vittnen är formell och det kan vara en ny och främmande upplevelse för vittnet. Kunskap kring rättsväsendet och hur rättsprocessen går till har därför ett stort förändringsbehov.

En minskad vittnesvillighet är något respondenterna är medvetna om och bekräftar. En bidragande faktor till minskningen menar respondenterna kan röra sig om en generationsfråga. För tjugo år sedan var det en självklarhet att vittnesplikten skulle fullföljas, medan det idag inte är lika självklart. Samhällsdebattören menar att normer kan påverka vittnesvilligheten, exempelvis den svenska normen som säger att människan inte ska lägga sig i andras angelägenheter. Förundersökningsledaren

uttrycker att det kan handla om att en individ haft dåliga erfarenheter med rättssystemet. Individen kan tycka sig ha blivit illa bemött eller behandlad på ett orättvist sätt, vilket kan medföra brist på engagemang för rättsprocessen. Det finns även olika kulturella förhållningssätt som förundersökningsledaren stött på:

“Sedan finns det kulturella skillnader, man kan komma från ett annat land där det finns en helt annan rättsordning, än det vi stöter på dagligen. Att man litar helt enkelt inte på polisen. Man förstår inte vad vi håller på med, man tror att vi är korrupta osv. det är en del av förklaringen, det finns inget förtroende för staten.” (Förundersökningsledare)

Respondenterna utvecklar att det kan röra sig om att vittnen känner rädsla för att ställa upp i rättsprocesser. Det finns olika situationer där rädslan utmynnas till ett uteblivet vittnesmål. Försvarsadvokat A nämner att våld i nära relation är en sådan situation där ett vittne kan avstå från att vittna på grund av påtryckningar från familjen, eller att det finns en skam inför familjen. I de fall organiserad brottslighet ställs inför rätta finns det en rädsla att medverka i rättsprocessen, likaså gäller det ungdomskriminalitet.

I enlighet med Brå (2008) sker övergrepp i rättssak främst när det handlar om våld i nära relation, organiserad brottslighet eller ungdomsbrottslighet. Brå (2008) beskriver dock att ungdomars övergrepp i rättssak sker mer spontant intill händelsen men att hoten sällan följs upp (Brå 2008, s 113). Våld i nära relationer är däremot den typ av brott där risken är störst att hoten verkställs med våld (Brå 2008, s.114). Organiserad brottslighet däremot är mer taktiska i sin otillåttna påverkan och använder mer underförstådda hot för att skydda verksamheten. Mot bakgrund av de grova brott som de redan begår kommer inte fängelse tidens längd påverkas av övergrepp i rättssak, vilket ger effekten att de inte har något att förlora på att ta till med denna åtgärd (Brå 2008, s. 115).

7.1.2 Övergrepp i rättssak

Respondenterna poängterar att ett vittne som inte medverkar i rättsprocessen kan sanktioneras med böter, eftersom det finns en vittnesplikt i Sverige. Vidare tydliggör respondenterna att det även finns risker med ett medverkande i rättsprocessen, som

övergrepp i rättssak. Vi anser att utifrån det perspektivet blir det en komplicerad situation för vittnet, där utfallet kommer utmynnas i en konsekvens oavsett vilket alternativ vittnet väljer. Däremot uttrycker samtliga respondenter att risken att bli utsatt för övergrepp i rättssak idag är överdriven. Media, tillsammans med brist på kunskap, är en bidragande orsak till att självzensur kan uppstå. Försvarsadvokat B beskriver utifrån sin yrkeserfarenhet, medias påverkan på samhället:

“De [media] rapporterar ju fel... jag har ju haft femton mord eller något sådant. Det är ju farliga killar men det är ju inga som gör något mot vittnen. Utan det är de som är med eller hoppar av en liga, tjallar på sin kompis, dem riskerar att utsättas för våld.”

(Försvarsadvokat B)

Försvarsadvokat B menar att det inte är vanliga vittnen som löper risk för att utsättas för otillåten påverkan, utan det är personer som tidigare tillhört en kriminell verksamhet och valt att gå ur verksamheten. Försvarsadvokat B utvecklar sitt resonemang och menar att det är viktigt att skilja på vanliga vittnen och personer med anknytning till kriminella verksamheter, det är två skilda världar som inte ska blandas ihop. Hen menar att i samhället har det byggts upp en bild av att dessa två världar samspelar under samma regler och normer vilket inte stämmer. Försvarsadvokaten B:s resonemang går i linje med Brå:s (2008) förklaring till uteblivna vittnesmål. Brå (2008) motiverar att bristen på kunskap är anledningen till att självzensur uppstår. Vittnen löper därmed risk att bli offer för sina egna tankar, eftersom hoten sällan övergår till våld (Brå 2008, s. 116). Kriminella gäng kan alltså leva på ett våldsrykte vilket kan leda till att folk inte vågar ställa upp i rättsprocessen. Samhällsdebattören beskriver hur kriminella gäng kan använda sig av våldsrykte för att skapa rädsla i samhället och utnyttja situationen:

“De har ju inget annat intresse än att skapa nimbus [prestige] av farlighet kring sig. [...]. Då vill man [kriminella verksamheter] ju att människor inte ska uttala sig om vad de har för sig, de vill själva bestämma sina regler och när väl den farlighetsnimbusen har tagit sig [...] då skulle de inte vara så dumma att de skulle mörda folk eller slå folk när det väl har inträffat att man har vittnat.” (Samhällsdebattör)

Samhällsdebattören menar att kriminella gäng använder sig av ett våldsrykte men att de i själva verket undviker att verkställa den bild samhället har av vad som händer ifall ett vittne medverkar i en rättsprocess. Det krävs egentligen bara att ett par hot blir verkställda för att det ska skapas en rädsla i samhället för att medverka i rättsprocessen. Samhällsdebattörens utsaga kan jämföras med ett exempel som Brå (2008) beskriver. Det rör sig om ett fall där maffian i USA har torterat ett vittne till döds, vilket uppmärksammades i media och skapade en rädsla att vittna i samhället eftersom att våldsryktet bekräftades (Brå 2008, s. 31).

Samhällsdebattören problematiserar användningen av media i den bemärkelsen att så fort det nämns något om vittnesproblematiken, blir det bidragande till att vittnesvilligheten minskar. Samtidigt menar Samhällsdebattören att det inte är medias fel eftersom det måste finnas en inblick i rättsväsendet vilket är medias roll i samhället. Liknande resonemang lyfts fram av Brå (2008) där media kan presentera en felaktig bild av den egentliga hotbilden för vittnen (Brå 2008, ss. 114-115).

Respondenterna menar att bristen på kunskap är direkt bidragande till att personer inte vill medverka i rättsprocessen. Förundersökningsledaren illustrerar detta utifrån sin erfarenhet som polis, och det hen har stött på vad det gäller grova brott:

“Om vi har ett grövre brott, är det människor som vi kan konstatera att de varit utsatta för brott, eller varit på platsen eller om de har någon form av information att lämna. Då är det många som redan där väljer att inte prata med oss. Att inte berätta, eller så kan de börja med att säga: om jag berättar det här, kommer han få reda på det? Om jag berättar det här kommer jag bli tvungen att vittna?” (Förundersökningsledare)

Respondenten anser att det finns en ovillighet att vittna och att vittnen kan ha en tendens till en överdriven riskanalys vad det gäller följder av en medverkan i en rättsprocess. Förundersökningsledaren menar dock att ovilligheten inte enbart beror på rädsla inför övergrepp i rättssak. Steen Sundberg (1996) menar däremot att ovilligheten till att vittna enbart handlar om en rädsla för övergrepp i rättssak (Steen Sundberg 1996, s. 3).

Om ett eventuellt införande av anonyma vittnen blir genomförbart är respondenterna överens om att endast tillfällighetsvittnen ska omfattas av bestämmelserna. Hotbilden

kring tillfällighetsvittnen är enligt respondenterna extremt liten, det är sällan att det händer något ifall tillfällighetsvittnen medverkar i rättsprocessen. Brå (2008) kom fram till en liknande slutsats där de argumenterar för att vittnens rädsla för våld är större än den faktiska risken att utsättas för våld (Brå 2008, s 116). Detta är någon som Försvarsadvokat B är tydlig med:

“Jag påstår att ett tillfällighetsvittne, som bara passerar förbi och ser någonting, löper, ja iallafall i majoriteten av alla fall, ingen risk att utsättas för våld.” (Försvarsadvokat B)

Förundersökningsledaren upplever att tillfällighetsvittnen är villiga att ställa upp och bidra på sitt sätt, trots att det kan röra sig om grova brott. Medan samhällsdebattören menar att det är problematiskt att vittnen inte medverkar i rättsprocessen på grund av rädsla. Visserligen kan de delade meningarna kring detta bero på att de båda har arbetat vid olika geografiska platser i landet eller att de arbetat under olika tidsperioder. Samhällsdebattörens resonemang går i linje med Steen Sundbergs som menar att det finns en allmän rädsla att ställa upp i rättsprocessen (Steen Sundberg 1996, s. 3).

Hotbilden kring vanliga vittnen och tillfällighetsvittnen kan förstås med hjälp av begreppet hotbildsnormalisering (Flyghed 2000, ss. 49-50). Media spelar en viktig roll i hotbildsnormaliseringen. Media publicerar nyheter utifrån det som lockar läsare, vardagliga brott som snatteri blir därför inte intressant läsning. Däremot anser vi att om ett övergrepp i rättssak hade blivit verkställt i form av misshandel eller dylikt, skulle en sådan nyhet vara av intresse att läsa. Denna tolkning gör vi även när det gäller gängrelaterade uppgörelser, där nyhetsinslagen kan tillsätta en överdriven vinkel på det hela vilket målar upp bilden av att gängen är hänsynslösa. Att läsa detta under flera tillfällen gör att det skapas en bild av en verklighet utifrån vad som presenteras i media (Flyghed 2000, ss. 49-50). Vi upplever att det blir normaliserat att tänka att övergrepp i rättssak kommer att verkställas ifall vittnen ställer upp i rättsprocessen mot kriminella gäng. Det skapas en skev bild av hur verkligheten ser ut vilket leder till självcensur. Allmänheten accepterar denna felaktiga bild och blir därmed öppna för nya skyddsåtgärder mot övergreppen i rättssak (Flyghed 2000, ss. 49-50). Anonyma vittnen

är en skyddsåtgärd som blir aktuell när det inträffar uppmärksammade fall om utsatta vittnen.

7.2 Anonyma vittnens påverkan på rättssäkerheten

Detta tema belyser under vilka förutsättningar respondenterna anser att anonyma vittnen bör användas. Vidare beskrivs hur vittnesvilligheten och rättsprocessen kommer påverkas. Därefter undersöks möjligheten till medelnormalisering och respondenternas åsikter gällande vittnesskydd.

7.2.1 Tillämpning av anonyma vittnen

Utifrån respondenternas utsagor har vi presenterat hur ett införande av anonyma vittnen skulle kunna se ut. Respondenterna som är för ett införande av anonyma vittnen anser att det är fullt möjligt att utifrån Europakonventionen använda sig av anonyma vittnen. I likhet med Europarådets rekommendationer poängterar respondenterna att ett anonymt vittne inte får vara den enda bevisningen. Vidare får anonyma vittnen endast användas i exceptionella fall. Det måste likaså finnas en allvarlig hotbild för vittnet om dennes identitet skulle röjas, menar respondenterna. Anonyma vittnen används på olika sätt i olika länder, och det finns inte någon tydlig definition på anonyma vittnen.

Respondenterna är i stora drag eniga om under vilka förutsättning som bör finnas för ett användande av anonyma vittnen. Kammaråklagaren beskriver under vilka förutsättningar ett införande kan ske under:

”Under förutsättningarna att det handlar om grova brott samtidigt som det ska finnas en välgrundad fruktan hos vittnet där en hotbild ska finnas. Det gäller personer som av en ren slump har bevittnat en händelse som inte har någon koppling till vare sig gärningsperson eller offer. Bevisningen måste kompletteras med annan bevisning. Anonyma vittnesmål ska fungera som en pusselbit till utredningar. Under dessa förutsättningar ställer jag mig positiv till ett införande av anonymt vittnesmål.”

(Kammaråklagare)

Kammaråklagarens förutsättningar till användandet av anonyma vittnen är utformat på ett liknande sätt som Europarådets rekommendationer. Skillnaden är att kammaråklagaren tydligt ställer krav om att det inte ska finnas någon koppling mellan det anonyma vittnet och den tilltalade eller offret, vilket inte finns som krav i Europarådets rekommendationer (Brottsofferutredningen 1998, ss. 305-307). Anonyma vittnen kommer endast användas för att hitta pusselbitar i mål, där det anonyma vittnets identitet inte är lika avgörande. Det ser dock annorlunda ut när ett vittne har avgörande bevis som är avgörande, då krävs det att identiteten hos vittnet kommer fram, förklarar kammaråklagaren.

Chefsjuristen är en motståndare till ett införande av anonyma vittnen, men nämner att ifall ett införande skulle ske, ska det mycket till för att använda sig av åtgärden på ett rättssäkert sätt. Användningen av anonyma vittnen bör vara en exceptionell åtgärd, vilket de flesta respondenter är överens om. Chefsjuristen förklarar att bestämmelserna i sådana fall bör vara utformade efter Europarådets rekommendationer. Där den tilltalade ska kunna kritisera vittnets behov av anonymitet. Vidare menar chefsjuristen att den tilltalade ska kunna ifrågasätta det anonyma vittnes trovärdighet, och om uppgifterna som lämnas är trovärdiga.

Samhällsdebattören är mycket tydlig med att anonyma vittnen aldrig ska utgöra den enda bevisningen, för det skulle direkt strida mot Europakonventionen, vilket inte är hållbart. Likt samhällsdebattörens nämnda krav har fall där anonyma vittnen har varit den enda bevisningen uppmärksammas av Europadomstolen och resulterat i en kränkning av Europakonventionen (Brottsofferutredningen 1998, ss. 304-305). Samhällsdebattören argumenterar mot att försvararen ska veta identiteten på det anonyma vittnet:

”Sen kan man väl säga att det är helt otänkbart att man skulle delge försvararen namnet, det håller inte. För försvararen har en ovillkorlig lojalitetsplikt gentemot sin huvudman. Däremot skulle man kunna tänka sig att man tillåter en försvarare att ställa frågor, så länge det[vittnet] förblir anonymt.” (Samhällsdebattör)

Samhällsdebattörens resonemang om att försvararens vetskap om det anonyma vittnet blir en konflikt mot sin huvudman, tas även upp i Personssäkerhetsutredningen (2004, s. 207). I Nederländerna är rättssystemet uppbyggt på det sättet att åklagaren och försvaret inte har vetskap om det anonyma vittnets identitet. Utan det är enbart undersökningsdomaren som innehar den vetskapen (Personssäkerhetsutredningen 2004, s. 207). I Danmark kan åklagaren neka försvararen det anonyma vittnets identitet, om det finns belägg för det. Liknande bestämmelser gäller även i Norge (Personssäkerhetsutredningen 2004, s. 206).

En problematisering som nämnts av respondenterna är begränsningen av de frågor som får ställas av åklagaren och försvararen till det anonyma vittnet. Möjligheterna till ett bra förhör kommer begränsas eftersom det kan föreligga en risk att röja det anonyma vittnets identitet vid personliga frågor. För att minimera risken att röja identiteten, får åklagare och försvarare i Nederländerna skriva frågor till undersökningsdomaren som sedan uppläses inför vittnet (Personssäkerhetsutredningen 2004, s. 207).

De respondenterna som förespråkar anonyma vittnen menar att det är viktigt att följa Europarådets rekommendationer kring anonyma vittnen för att på ett rättssäkert sätt kunna införa åtgärden. Viktiga punkter som förespråkarna nämner är att denna åtgärd ska fungera som en undantagsmöjlighet som används i exceptionella fall. En sammanfattad tolkning av respondenternas svar är att åtgärden inte kommer gälla vardagsbrott som butiksstölder eller vanliga överfall, utan begränsas till grov brottslighet. En tydlig definition på vad som bör omfattas av grov brottslighet har dock inte gjorts utförligt av någon av respondenterna.

7.2.2 Vittnesvilligheten

Bedömning av rättssäkerhet blir problematiskt när det kommer till anonyma vittnen. Gemensamt för samtliga respondenter är att de anser att många vittnen skulle känna sig mer trygga om ett införande av anonyma vittnen skulle ske. Införandet skulle också medföra att fler vittnen skulle våga vittna med vetskapen om att de är anonyma. En annan fördel respondenterna redogör för, är att det skulle finnas mer information till bevisning i utredningar. Vittnesvilligheten återkommer i denna diskussion tillsammans

med respondenterna, det uttrycks att en fördel med införandet är ett sätt att påtvinga vittnesvilligheten. Respondenterna menar att vittnesvilligheten påverkas numera av rädslan, och normen om att inte lägga sig i andras angelägenheter.

Vittnesvilligheten kan påverkas på andra sätt, samhällsdebattören och kammaråklagaren nämner utifrån erfarenheter att de tidigare har fått övertyga vittnen att medverka i rättsprocessen. Ett införande av anonyma vittnen skulle enligt kammaråklagaren kunna vara problematiskt ur en annan synvinkel än ur den tilltalades rättigheter:

”Nackdelarna är ganska få [med ett införande], det enda som jag egentligen skulle se är att personer skulle läsa i media om möjligheten till anonyma vittnesmål och därmed börja ställa krav. Jag får redan idag försöka övertala tillräckligt med vittnen att ställa upp, skulle ett införande ske kan det bli svårare [att övertala vittnen att ställa upp].”

(Kammaråklagare)

På liknande sätt menar samhällsdebattören att vittnen kan börja ställa krav på att anonymitet ska ges för att ett deltagande ska ske. Utifrån erfarenheter har samhällsdebattören upplevt flera tillfällen där vittnen uttalat sig om att ifall anonymitet hade kunnat utdelas skulle de ställt upp i rättsprocessen utan att tveka. Utifrån det ovan nämnda problem kan en tolkning göras av att en motsatt effekt skulle kunna uppstå. Ett införande av anonyma vittnen skulle finnas för att öka vittnesvilligheten. Ett införande kan också medverka till att personer skulle kunna avstå att ställa upp i rättsprocessen som en protest att anonymitet inte har utdelas.

Vittnesvilligheten kan påverkas av rädsla för övergrepp i rättssak av kriminella gäng. Annat argument som lyfts fram av respondenterna gällande ett införande är att inte tillåta kriminella gäng att få froda sina kriminella aktiviteter utan sanktioner. Likt fallet i Fittja där ett mord begicks och ingen vågade vittna, vilket resulterade i att ingen ställdes till svars (2004/05:Ju429). Respondenterna är överens om att personer som begått brott ska ställas inför rätta och inte komma undan. Förundersökningsledaren är baserat på rättssäkerhetsskäl en motståndare till anonyma vittnen men gav ett exempel på en situation där anonyma vittnen kan vara fördelaktigt:

”Har man då en situation [kriminella gäng begår brott], där ingen i ett lokalsamhälle träder fram, alla vet, alla har hört talas om det [att brott begås], några har iakttagit, men ingen vågar träda fram. Det har vi ju exempel på idag. Då kan jag tänka mig att det [anonyma vittnen] är ett verktyg för att börja luckra upp.”

(Förundersökningsledare)

Däremot menar förundersökningsledaren att ett införande kan problematiseras därför säkerställningen av det anonyma vittnets identitet ibland kan vara svår att genomföra. Det kan finnas små detaljer som kan avslöja ett vittne. Tanken med att använda anonyma vittnen kan skapa en farlig situation. Kriminella personer med anknytning till organiserade verksamheter skulle kunna gissa vem det anonyma vittnet är, och därmed kan ny brottslighet ske, berättar förundersökningsledaren.

7.2.3 Rättsprocessen

Att införa anonyma vittnen skulle innebära omfattande förändringar i det rättsliga systemet menar respondenterna. Vid ett införande skulle domstolarna bli mer aktiva än i det nuvarande systemet förklarar förundersökningsledaren. Exempelvis i bedömningen av tillförlitligheten och trovärdigheten hos det anonyma vittnet. Chefsjuristen menar att i det nuvarande rättssystemet finns exempelvis muntlighets -och omedelbarhetsprinciper, vittnesplikten och andra principer som har funnits med i flera decennier. Ett införande av anonyma vittnen hade inte gått i enlighet med dessa principer, och att ändra principer som funnits så pass länge blir omfattande. Det måste finnas ett öppet förfarande i domstolarna och ett införande av anonyma vittnen skulle gå emot det, menar chefsjuristen. Andersson (2013) menar likaså att rättegångsbalken skulle behöva stå inför omfattande ändringar om ett införande av anonyma vittnen skulle bli aktuellt (Andersson 2013, s. 58). Chefsjuristen kritiserar kring ett införande av anonyma vittnen:

”[...] Då tycker jag att man måste se till effekterna för att göra sådana långtgående förändringar. Åtgärderna måste vara proportionerliga, ändamålsenliga och effektiva. Införs anonyma vittnen, rent processrättsligt, är ju det också att värdet av det vittnesmålet är lägre än vad det hade varit annars. Det blir en begränsning av

bevisvärdet och då är frågan om det verkligen är ändamålsenligt och effektivt att införa en sådan förändring.” (Chefsjurist)

Chefsjuristen menar att ett införande varken är ändamålsenligt eller effektivt eftersom bevisvärdet kommer tillskrivas ett mindre bevisvärde. Samhällsdebattören menar att en sådan fråga handlar om den fria bevisföringen som vi har i Sverige. Det blir upp till domstolen att värdera de bevis som läggs fram. Vidare förklarar samhällsdebattören att ett anonymt vittne kommer att ha ett mindre bevisvärde än ett vanligt vittne. Det anonyma vittnet kommer inte vara avgörande i ett mål, utan ska fungera som en pusselbit till utredningen. Samhällsdebattören beskriver andra former av bevis som används idag, där bevisvärdet inte är lika högt som ett vanligt vittnes. Exempelvis när en bevisperson har avlidit där förhören med denne uppläses.

Samtliga respondenter nämner någon form av nackdel oavsett ställning i frågan. De som är emot ett införande menar att den tilltalade ska ha rätt att kunna försvara sig mot uppgifter som är riktade mot den. Det är dock inte uteslutet att kunna använda anonyma vittnen enligt Europakonventionen, men chefsjuristen förklarar att det hämmar kvalitén på förhöret med vittnet. Främst är det problematiskt då det inte är möjligt att ställa alla frågor till ett vittne eftersom identiteten riskeras att röjas. I förhör är det viktigt med vittnets kroppsspråk, detta är en faktor som uteblir vid förhör med anonyma vittnen, förklarar chefsjuristen. Förhören med anonyma vittnen är ett problem som har visat sig i England och Wales där ett införande inte skulle påverka rättsprocessens principer om konfrontation. Det har dock visat sig att denna princip har påverkats, då det inte sker någon ögonkontakt mellan försvaret och vittnet, det används skärmar i rättssalen och vittnets röst är förvrängd (Ormerod, Choo & Easter 2010, s. 11). Det blir problematiskt att bedöma ett vittnes tillförlitlighet och trovärdighet om det är anonymt. Dessutom är konfrontationen av vittnen något av det mest centrala i en rättsstat, menar chefsjuristen.

Respondenterna som är emot ett införande lägger vikt vid det faktum att den tilltalade fortfarande är misstänkt och inte dömd. Därför har den tilltalade rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionen artikel 6, och detta bör enligt respondenterna respekteras och följas. Polisassistenten förklarar ytterligare:

“Jag tror att man ska vara väldigt restriktivt med, om det nu införs [anonyma vittnen], att man ska vara restriktiv med användningen. Det ska ju vara en transparens genom rättsprocessen så man vet vad man ska försvara sig emot och vem som säger vad. Det tror jag är ett skydd som är viktigt att värna om.” (Polisassistent)

Ett införande av anonyma vittnen kan utifrån vittnet vara problematiskt. En aspekt som samtliga respondenter nämner är att tillfällighetsvittnen som begär anonymitet, kan påstå att denne inte har någon koppling till gärningsperson eller offret. Respondenterna är dock kritiska till om det till fullo går att förlita sig på uppgifter som lämnats av ett tillförlitlighetsvittne. Det kan finnas personliga vendettor, ekonomiska fördelar eller andra intentioner som är anledningen till medverkan i rättsprocessen.

Samhällsdebattören som är för ett införande är medveten om konsekvenserna som kan uppstå med ett införande:

”[...] Men då ska man ju veta att ett tillfällighetsvittne kan ju också de facto vara någonting annat, än ett tillfällighetsvittne. Där finns ju problematiken, om man utgick från att tillfällighetsvittnen verkligen var äkta tillfällighetsvittnen då hade problemet varit mindre. Men en ond person kan ju utge sig för att ha varit ute med hunden och råkat se någonting, men i själva verket finns en annan bakgrundshistoria.”

(Samhällsdebattör)

Ett sådant scenario skulle få en förödande effekt för den tilltalade ur rättssäkerhetssynpunkt. Denna problematik är något som de tidigare förespråkarna för anonyma vittnen inte hade i åtanke när ett införande kom på tal, förklarade samhällsdebattören. Detta är också något kammaråklagaren är medveten om, men anser att chanserna för sådana misstag är små:

”Det finns en risk att ett vittne som utger sig för att inte ha någon koppling till gärningsperson eller offer kan ljuga. Men däremot har polisen, eftersom det rör sig om grov brottslighet, genom avlyssningar och kartläggningar bra koll på vilka personerna [de kriminella] ringer, umgås och hur deras vänkrets ser ut. Vilket skulle minimera chanserna för att någon skulle ljuga.” (Kammaråklagare)

I bedömningen om tillfällighetsvittnen har någon koppling till gärningsperson eller offer, nämner respondenterna vikten av att misstag kan ske. Tillfällighetsvittnen kan ha bytt namn eller åkt bort en längre tid. Därmed kan polisen ha missat kopplingen mellan de två parterna. Det finns därför ingen garanti att kartläggningen av tillfällighetsvittnets kopplingar till gärningspersonen och offret blir korrekt utförd, menar respondenterna. Förundersökningsledaren menar att vi måste fråga oss själva om det är det värt, utifrån rättssäkerhetsaspekten, att använda anonyma vittnen och riskera att en oskyldig döms? I Sverige är vi väldigt mån om att oskyldiga inte ska dömas och friar hellre än faller.

7.2.4 Medelnormalisering

Debatten om anonyma vittnen dyker upp med jämna mellanrum vid uppmärksammade situationer där övergrepp i rättssak har skett på ett mer extremt sätt. Debatten riktar sig mot om ett införande av anonyma vittnen ska eller inte ska bli verklighet. Den mediabild respondenterna redogör för tolkar vi som hotbildsnormalisering, som innebär att invånarna i samhället är mer öppna inför nya skyddsåtgärder mot uppmärksammade hot (Flyghed 2000, ss. 49-50). I denna uppsats tillämpas skyddsåtgärder utifrån övergrepp i rättssak som kan leda till en efterfrågan om ett införande av anonyma vittnen.

Eftersom hotbildsnormaliseringen är bekräftad utifrån respondenternas utsagor undersöks nästa del i normaliseringen av det exceptionella, medelnormalisering. Medelnormalisering handlar kortfattat om att en skyddsåtgärd blir tillgänglig, men åtgärden är till en början mycket begränsad i lagen och används endast i undantagsfall (Flyghed 2000, s. 52). Teorin redogör att när metodiken kring skyddsåtgärden är accepterad, utökas gränserna kring bestämmelserna. Respondenterna lyfter fram olika vinklar kring denna problematik. Bestämmelserna kring ett införande av anonyma vittnen kommer, som tidigare nämnt, endast att rikta in sig på tillfällighetsvittnen samt dess användning i exceptionella fall.

Respondenterna som är emot ett införande av anonyma vittnen hävdar att det blir lättare att successivt ta små steg och tänja på gränserna kring bestämmelserna över en längre tid, än att direkt ta ett stort steg i utvidgandet av bestämmelserna. Negativ kritik

angående medelnormalisering har lyfts fram av respondenterna som var emot ett införande. Kritiken handlar främst om att bestämmelserna skulle till en början av ett hypotetiskt införande, endast gälla en liten specifik kriminell grupp eller brottstyp. När metodiken väl är accepterad kommer bestämmelserna kring anonyma vittnen att utvidgas. Tillslut kommer anonyma vittnen användas i vardagliga brott, menar respondenterna som är emot ett införande.

Chefsjuristen menar att metodiken kring medelnormalisering inte enbart rör sig om specifikt anonyma vittnen. Utan det kommer smitta av sig och kan leda till ett införande av andra straffprocessuella tvångsmedel som plea bargain, straffrabatt och dylikt. Försvarsadvokat B upplever att sådana tvångsmedel införs med syfte att klara upp brott, men på bekostnad av rättssäkerheten. Brottbekämpande myndigheter ställer sig positiva till åtgärder likt dessa bara för att klara upp brott.

Samhällsdebattören är medveten att det finns risk för en spridningseffekt av ett införande av anonyma vittnen men belyser att bestämmelserna måste vara noga reglerat i lag. Vidare ska det finnas en tydlig praxis kring införandet och det är viktigt att dessa bestämmelser följs. Kammaråklagaren menar däremot att det inte finns någon risk med införandet:

”Nej jag tror inte det finns risk för det, och det har att göra med att det kommer bygga på Europakonventionens praxis och därför måste vi följa det.” (Kammaråklagare)

Kammaråklagaren menar att risken är liten att en medelnormalisering sker, eftersom det finns omfattande praxis och riktlinjer kring användandet. Vidare menar kammaråklagaren att Sverige är ett av världens mest rättssäkra länder och därför minskar risken för medelnormalisering.

7.2.5 Vittneskyddsåtgärder

En motivering till införandet av anonyma vittnen som framfördes av kammaråklagaren, är att det inte är rimligt att ett tillfällighetsvittne ska ingå i ett vittneskyddsprogram. Det är inte skäligt att ett tillfällighetsvittne ska leva under hot enbart för att individen bevittnat en händelse rent slumpmässigt. Medina (2009) motiverar liknande resonemang

i sin slutsats. Medina (2009) menar att det är orättvist att vittnen ska behöva leva med en ny identitet och trakasserier bara på grund av att en medverkan i en rättsprocess har skett (Medina 2009, s. 46).

Respondenterna som är emot ett införande menar att istället för att införa anonyma vittnen, bör det läggas resurser på utvecklande av rådande skyddsåtgärder. Argumentet som respondenterna som är emot framför, går i linje med personsäkerhetsutredningens. Utredningen förslög likaså att resurser ska satsas på redan rådande skyddsåtgärder (Personsäkerhetsutredningen 2004, s. 209). Respondenterna förklarar att information om hur rättsprocessen går till, mest troligt hade ökat vittnesvilligheten eftersom många vittnen inte innehar denna kunskap. Vikten av ett vittnesmåls värde är betydande för rättsprocessen, därför hade en upplysning om vittnesplikten och dess betydelse varit till fördel för samhället. Respondenterna belyser återigen att vittnesstöd är något som också bör utvecklas, särskilt informationen kring detta. I en kallelse kan det stå att vittnet har rätt till vittnesstöd men bör själv ta kontakt med vittnesstödet. En utveckling av vittnesstödet i form av att vittnesstödet istället tar tidig kontakt med vittnet kan påverka vittnesvilligheten positivt, men denna åtgärd är resurskrävande. Samhällsdebattören som är för ett införande gav förslag på att höja straffvärdet på övergrepp i rättsak, vilket skulle kunna få en avskräckande effekt.

7.3 Inställningen till ett införande av anonyma vittnen

Under detta tema kommer vi belysa uppsatsens utgångspunkt, yrkespersonernas ståndpunkter kring ett införande av anonyma vittnens påverkan på den svenska rättssäkerheten.

7.3.1 Definitionen på rättssäkerhetsbegreppet

Enligt respondenterna som är för ett införande handlar rättssäkerheten inte bara om den tilltalades rättigheter, utan likaså kunna medverka i en rättsprocess utan att utsättas för otillåten påverkan. Samhällsdebattören utvecklar sin syn på rättssäkerhet genom att belysa att rättssäkerhet även handlar om anhöriga till ett mordoffers trygghet i att fall ska bli uppkärlat. Definitionen som samhällsdebattören och kammaråklagaren har på

rättssäkerhet går i linje med den mer moderna definitionen som omfattar rättstrygghet (StAAF 2005, ss. 28-32, 67).

Genom anonyma vittnen kan en utredning få ledtrådar vilket kan leda till ett uppklärt fall. Samhällsdebattören redogör sammanfattningsvis att rättssäkerhet innebär att skyldiga ska dömas för brott som begåtts. Samtidigt som oskyldiga inte ska dömas. Vidare menar samhällsdebattören att det är viktigt att inte hamna i ett läge där kriminella gäng undviker straffansvar för att vittnen inte vågar ställa upp i rättsprocessen. I den bästa av världar skulle det vara ytterst enkelt för envar att gå in i en rättsal och uttala sig om det som skådats eller hörts utan otillåten påverkan. Kammaråklagaren menar att motståndare till anonyma vittnen åberopar att den tilltalades rättigheter kränks enligt Europakonventionen, men att vittnets rättigheter är minst lika viktiga:

"[...] Sedan handlar det inte enbart om den tilltalades rättigheter utan det handlar lika mycket om vittnets rättigheter också. Vilket också står föreskrivet i Europakonventionen, rättssäkerhet handlar om att gripa personerna som har begått brott." (Kammaråklagare)

Rättssäkerheten är som tidigare nämnt ett centralt begrepp när de olika yrkesgrupperna motiverar sin ståndpunkt angående anonyma vittnen. Används den mer traditionella definitionen, är det endast den tilltalades rättigheter att skyddas gentemot statens maktutövning (StAAF 2005, ss. 28-32). Den moderna rättssäkerhetsdefinitionen, som omfattar rättstrygghet, väger in både den tilltalade och vittnets intressen utifrån rättssäkerhetsaspekter (StAAF 2005, ss. 67-68). En tolkning som kan göras utifrån respondenternas svar är att denna definition skiljer sig åt beroende på vilken yrkesroll respondenterna har. Åklagarna i uppsatsen har belyst att vittnets rättigheter är minst lika viktiga som den tilltalades rättigheter. Däremot har advokaterna i uppsatsen varit mer inriktade mot att enbart ha den formella definitionen av rättssäkerhet. Där den tilltalades rättigheter har hamnat i fokus och inte belyst vittnets rättigheter. Försvarsadvokaten B uttala sig om att rättssäkerhet specifikt är riktat mot den tilltalade, men att åklagare tenderar att omfatta rättstrygghet i rättssäkerhetsbegreppet. Skillnaden

på definitionen av begreppen kan enligt oss bero på att advokater har den tilltalades intressen i åtanke, medan åklagare och poliser har den utsattes intressen i åtanke.

7.3.2 Yrkesgruppernas ståndpunkter

Respondenter som är emot ett införande, betonar att det gäller att kunna sätta sig in i den tilltalades skor och bli utpekad som brottsling av anonyma vittnen innan ett ställningstagande i frågan tas. Den tilltalade ska därför behandlas som vilken misstänkt som helst och ha samma rättigheter. Försvarsadvokat B lyfter fram ett resonemang kring sitt motstånd till införandet:

”Vad hade du själv tyckt om någon hade anklagat dig för ett brott, inte som polis eller åklagare utan som privatperson? Det är du som har gjort detta [anklagelsen] och du kan inte veta vem det är [anonyma vittnet]. Då blir det lite svårt, skulle du acceptera ett sådant system?” (Försvarsadvokat B)

Utifrån försvarsadvokat B:s ovanstående citat togs hans resonemang kring att bli oskyldigt anklagad på anonyma uppgifter upp med övriga förespråkare för ett införande. Kammaråklagaren menar att risken att bli oskyldigt dömd är liten, då Europarådets rekommendationer skulle skydda hen eftersom det ställs krav på att annan bevisning måste finnas. Samhällsdebattören anser att det skulle finnas en frustration över situationen, men samtidigt skulle en säkerhet finnas i att ingen domstol skulle döma någon baserat på endast ett anonymt vittne utan det kräver annan objektiv bevisning. Det finns riktlinjer som måste följas om anonyma vittnen ska användas.

Åsikterna är delade av de olika yrkesgrupperna vare sig ett införande av anonyma vittnen ska ske eller inte. Däremot visar samtliga respondenter en medvetenhet om vilka risker som medförs vid ett införande, oavsett vilken sida respondenterna står på. Respondenterna tillfrågades om en åsikt skulle kunna skilja sig, gällande införandet av anonyma vittnen, beroende på vilken yrkesgrupp en individ tillhörde. Ett mönster av respondenternas svar som blev tydligt, var att advokater som ser till den tilltalades intressen skulle vara starkt emot ett införande. Åklagare och poliser som ser vittnets och målsägandes intressen skulle vara mer öppna för ett införande. Att åklagare till skillnad

från advokater är mer öppna inför en sådan åtgärd visade sig i SVT:s undersökning om förändringsbehov av rättsväsendet (Jansson 2012).

Respondenterna som tillhör yrkesgruppen poliser var, i uppsatsen, baserat på rättssäkerhetsskäl emot ett införande. Däremot fanns det en förståelse hos förundersökningsledaren att brottsbekämpande myndigheter skulle vara mer öppna inför ett införande av anonyma vittnen. Samtidigt som advokater mest troligt skulle motsätta sig åtgärden. Detta resonemang går i linje med Medinas (2009) studie, där en brottmålsadvokat var emot ett införande, men en före detta åklagare var mer öppen inför en sådan åtgärd. Liknande resultat återfanns i Isakssons (2009) studie där en polis är öppen för ett införande samtidigt som en brottmålsadvokat utesluter möjligheten. Ramberg (2007) är generalsekreterare för advokatsamfundet och är likaså en motståndare av ett införande. En tolkning kan göras att åsikterna kan skilja sig åt beroende på vilken yrkesgrupp individer tillhör.

8. Avslutande diskussion

Under denna punkt diskuteras frågeställningarna utifrån de kvalitativa intervjuerna vi fått fram. Uppsatsen avslutar med att i detta avsnitt redogöra för de slutsatser som vi kommit fram till.

Det finns onekligen många aspekter kring anonyma vittnen och efter att ha utfört intervjuerna har vi skapat oss en bred bild av problematiken kring anonyma vittnen. Uppsatsen första frågeställning handlar om hur yrkesgrupper resonerar kring hotbilden. Baserat på de genomförda intervjuerna kan den minskade vittnesvilligheten, på grund av övergrepp i rättssak, komma att bli en fara för den svenska rättssäkerheten. Det har konstaterats av samtliga respondenter och den tidigare forskningen att hotbilden som media framställer inte överensstämmer med verkligheten. Medias uppmålning av hot gentemot vittnen påverkar inställningen hos människor på ett negativt sätt. Inställningen leder till en rädsla och otrygghet som är obefogad vilket kan förklaras med hotbildsnormalisering (Flyghed 2000, ss. 49-50). Det ska dock nämnas att en hotbild kan uppstå men att hoten sällan verkställs.

Vittnen har en enormt betydande roll för rättsväsendet. Vittnets betydande roll, är inte enbart grunden för demokratin, utan även för att lösa brott. Flera av respondenterna har en negativ inställning till införandet av anonyma vittnen baserat på rättssäkerhetsproblematiken. De ger istället förslag på lösningar kring utvecklingen av vittnesskydd och vittnesstöd. Bristen på informationen i samhället kring hur en rättsprocess går till, är en förklaring till att vittnesvilligheten påverkas negativt, då obefogad rädsla kan uppstå i form av en hotbildsnormalisering. Domstolsväsendet kan för många kännas som en okänd miljö, som på grund av sitt traditionella sätt kan upplevas som formellt. Denna traditionella struktur som finns hos domstolar är dock inget som ska ändras. Utan det som förslagsvis bör förändras är enligt oss, utökad information om vittnesstöd och rättegångsförfarandet. Vi anser att en ny lagstiftning inte behöver prioriteras, utan att det är information som är det största förändringsbehovet i nuläget. Att tillfällighetsvittnen inte ska behöva träda in i ett vittnesprogram, utan dessa

program bör användas av huvudvittnen som bidrar med tunga bevisvärdet istället för tillfällighetsvittnen som enbart bidrar med något litet.

Vare sig ett införande skulle bli aktuellt eller inte medför debatter kring vilka effekter som rättsprocessen och rättssäkerheten kommer att få. Införandet skulle kunna leda till att vittnesvilligheten ökar, vilket är positivt. Ett införande skulle dock kunna medföra en negativ effekt i den utsträckningen att fler vittnen kan ställa krav på att anonymitet ska beviljas för att vittnet ska medverka i rättsprocessen. Ett krav som i alla lägen inte kan uppfyllas eftersom användandet av anonyma vittnen inte kommer beviljas i första läget.

Ett införande av anonyma vittnen är onekligen en omfattande rättssäkerhetsfråga. Uppsatsens frågeställning gällande ett införande av anonyma vittnens påverkan på den svenska rättssäkerheten, har därför inte ett förutsägbart svar. Yrkespersonerna har argumenterat för olika resonemang och synsätt utifrån olika synvinklar. Hur eller om ett införande kommer påverka den svenska rättssäkerheten har olika svar utifrån respondenternas yrkesroll, erfarenheter och åsikter. Resonemang kring om anonyma vittnen bör införas återfinns i hur ens syn på samhället ser ut. Gränsen mellan att vara för eller emot ett införande är mycket hårfin, vilket samhällsdebattören är ett bevis på. Hen var för några år sedan, en stark motståndare emot ett införande av anonyma vittnen men ändrade sig och bytte "sida". Viktigt att poängtera är att de respondenter som är för ett införande av anonyma vittnen, är väl medvetna om vilka komplikationer och risker som medförs med ett införande av anonyma vittnen. Likaväl har motståndarna till anonyma vittnen, med undantag för en respondent, sett fördelar med ett införande. Liknande rättssäkerhetsproblematik lyfts fram oavsett vilken åsikt respondenterna har.

Vi har därför kommit fram till att frågeställningen besvaras beroende på hur rättssäkerhet tolkas och vilken definition som görs på begreppet. Då vi har haft olika yrkespersoner med olika yrkesroller har definitionen på begreppet rättssäkerhet skiljt sig åt. Det traditionella sättet att se på rättssäkerhet fokuserar på rättskyddet mellan individ och staten. Medan det mer moderna inkluderar rättstrygghet i begreppet (Staaf 2005, s. 66). Försvarsadvokaterna fokuserade genomgående på den tilltalade, där dennes rättigheter belystes. Det lades inte lika stor vikt på vittnets rättigheter utifrån utsagorna med försvarsadvokaterna. Åklagarna däremot, belyste att vittnens rättigheter bör

beaktas lika mycket som den tilltalades. Poliserna var inne på samma spår som åklagarna. Beroende på vilken definition av rättssäkerhetsbegreppet yrkesgruppen har, antingen enbart formell eller formell och modern, kan en motivering i frågan ges. Det blev tydligt att försvarsadvokaterna hade den mer formella definitionen. Medan åklagarna och polisen var mer riktade mot den modernare definitionen som belyser vittnets rättigheter lika mycket som den tilltalades. Svaren vi har fått av respondenterna går inte att generalisera på exempelvis alla försvarsadvokater.

Frågan om införandet av anonyma vittnen blir en rättspolitisk diskussion där det finns två sidor av myntet. Antingen tillåts användningen av anonyma vittnen där samhället kommer bli effektivt ur ett brottsbekämpningsperspektiv men de fällande domarna kommer öka i grova brottsmål. Däremot finns risken att rättssäkerheten och rättsprocessen kan påverkas av ett införande både positivt och negativt. Positivt i den bemärkelsen att vittnen vågar träda fram och att personer som begår brott kommer sanktioneras i högre utsträckning. Dock kan åtgärden av anonyma vittnen missbrukas och användas i andra syften än det ursprungliga, vilket skulle få förödande konsekvenser utifrån rättssäkerheten. Vittnen kan dessutom börja ställa krav på att anonymitet ska beviljas för att en medverkan ska ske.

Om anonyma vittnen inte skulle tillåtas, är upprätthållandet av en rättssäker prövning med alla de rättssäkerhetsgarantier som finns av intresse. Det positiva utifrån denna synvinkel är att misstagen inte kommer ske i lika stor utsträckning, som i de fall där anonyma vittnen skulle tillåtas. Däremot måste det finnas i åtanke att personer väljer att inte vittna på grund av rädsla för övergrepp i rättssak, då det anonyma skyddet inte finns tillgängligt. Det leder till en minskning av fällande domar mot de kriminella verksamheterna. För -och nackdelar bör därför vägas mot varandra för att sedan se till vad som är det bästa för samhället.

Slutligen anser vi att ett införande av anonyma vittnen skulle bli mer aktuellt om det skulle ske fler uppmärksammade övergrepp i rättssak som rör tillfällighetsvittnen. Därför tror vi att anonyma vittnen kan bli aktuellt längre fram, om tillfällighetsvittnen börjar utsättas för våld i en högre utsträckning. Då samtliga respondenter och Brå (2008)

menar att tillfällighetsvittnen sällan råkar illa ut, finns det inte behov av en skyddsåtgärd i dagsläget.

9. Vidare forskning

Nedan kommer förslag på vidare forskning och utvecklingsområden.

Forskningsområden har varit begränsande, och de praktiska problem som uppkommit i de länder som infört anonyma vittnen har inte kunnat redovisas. Det hade varit intressant att utveckla forskningen och undersöka hur införandet av anonyma vittnen påverkat länder med införandet. I denna uppsats har vi endast utgått ifrån respondenternas erfarenheter och åsikter och därefter problematiserat ett eventuellt införande av anonyma vittnen. Därför hade en vidare forskning kunnat undersöka hur ett införande av anonyma vittnen påverkar rättssäkerheten och rättegångsförfarandet i de länder som infört anonyma vittnen.

10. Referensförteckning

- Agrast, M.D., Botero, J.C & Ponce, A. (2014). *Rule of law index [elektronisk resurs] 2014*. Washington, D.C.: The World Justice Project
Tillgänglig på Internet:
http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/files/wjp_rule_of_law_index_2014_report.pdf
- Andersson, M. (2013). *Åberopandet av anonyma vittnesuppgifter - en analys av intressekollisionen mellan fri bevisföring och den tilltalades rättigheter*. Examensarbete, Juristprogrammet, Lunds Universitet. Lund: Universitet
- Brottsförebyggande rådet (2015). *Personer lagförda för brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
<http://bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/personer-lagforda-for-brott.html>
- Brottsofferutredningen. (1998). *Brottsoffer vad har gjorts: vad bör göras: betänkande /*. Enskede: TPB
- Bryman, A (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Danelius, H (2012). *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 4., [uppdaterade] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Denscombe, M (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Ekström, L (red.) (2008). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007 [Elektronisk resurs]*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
Tillgänglig på Internet:
http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Brottsutvecklingen_webb.pdf&url=/dynamaster/file_archive/081121/8f40c6556f4fb0fbc0a2d4af6994353/Brottsutvecklingen%255fwebb.pdf

Fitger, P (2014). *Särtryck ur rättegångsbalken: [kap 19-28, 36]*. [Ny utg.] Stockholm: Norstedts juridik

Flyghed, J (red.) (2000). *Brottsbekämpning - mellan effektivitet och integritet: kriminologiska perspektiv på polismetoder och personlig integritet*. Lund: Studentlitteratur

Isaksson, C. (2009). *Vitnesskydd*. Magisteruppsats, Luleå: Institution för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap, Luleå tekniska Universitet.

Jansson, K. (2012). *En av tre åklagare vill ha anonyma vittnen*. SVT, 12 juni.
<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/var-tredje-aklagare-i-svt-s-undersokning-vill-ha-mojlighet-att-anvanda-anonyma-vittnen>

Korsell, L E., Skinnari, J. & Vesterhav, D. (2009). *Organiserad brottslighet i Sverige*. 1. uppl. Malmö: Liber

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Lönnaeus, O. (2013). *Alliansen oense om anonyma vittnen i brottmål*. *Sydsvenskan*, 15 oktober.

Mathiesen, T (2005). *Rätten i samhället: [en introduktion till rättssociologin]*. Lund: Studentlitteratur

May, T (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Medina, N. (2009). *Anonyma vittnen - Till skada eller nytta för det svenska rättssystemet?* Examensarbete, Juristprogrammet, Lunds Universitet. Lund: Universitet

Olsson, K. (2003). *Anonyma vittnen som bevismedel i brottmål*. Examensarbete, Juristprogrammet, Lunds Universitet. Lund: Universitet

Ormerod, D. C., Choo, A. L.-T. & Easter, R. L. (2010). *The "witness anonymity" and "investigation anonymity" provisions*. *Criminal Law Review* (5), ss. 368-388.

Personsäkerhetsutredningen (2004). *Ett nationellt program om personsäkerhet [Elektronisk resurs]: slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer
Tillgänglig på Internet:
http://www.regeringen.se/download/0aa9933b.pdf?major=1&minor=392&cn=attachmentPublDuplicator_0_attachment

TV4Nyheter (2013). Polis vill ha anonyma vittnen [klipp]. Tv4Nyheter, TV4, 14 oktober.
<http://www.tv4.se/nyheter/klipp/polis-vill-ha-anonyma-vittnen-2465112> [2015-05-11]

Ramberg, A. (2007). *Anonyma vittnen hot mot rättssäkerheten*. Advokaten, Nr 6 2007 Årgång 73.

SFS 1982:670. *Namnlag*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1988:688. *Lag om kontaktförbud*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1991:481. *Folkbokföringslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1991:483. *Lag om fingerade personuppgifter*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1994:1219. *Lag om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*. Stockholm: Justitiedepartementet

SFS 2009:400. *Offentlighet och sekretesslagen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Skinnari, J., Weding, L., & Korsell, L. E. (2008). *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen: om ungdomsbrott, relationsvåld och organiserad brottslighet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet

StAAF, A (2005). *Rättssäkerhet och tvångsvård: en rättsociologisk studie*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2005

Steen Sundberg, C (1996). *Anonyma vittnen: Kostovski och Doorson i referat och perspektiv*. Preliminär uppl. Stockholm: Institutet för offentlig och internationell rätt

Vänerlöv, I. (2004). *Vittnesbenägenheten*. Stockholm. Sveriges Riksdag.
(2004/05:Ju429)

Ward, A.G. (2009). *The evidence of anonymous witnesses in criminal courts: Now and into the future*. *The Denning Law Journal* 2009, Vol 21 ss. 67-92

Wennergren, B. (1998). *Om vittnesplikten*. *Svensk juridisk tidning*.
<http://svjt.se/svjt/1998/40>

Åklagarmyndigheten (2012). *Artikel 6 i Europakonventionen - rätten till en rättvis rättegång ut ett praktiskt åklagarperspektiv* (Rapport 2012:5). Malmö: Åklagarmyndigheten.

11. Bilagor

Bilaga 1. Förfrågan om intervju

LUNDS
UNIVERSITET

Hej!

Vi är två studenter som läser vår sista termin på kriminologiprogrammet på Lunds Universitet och ska nu avsluta våra studier med ett examensarbete. Vi har valt att skriva om anonyma vittnesmål, och hur ett eventuellt införande av anonyma vittnesmål skulle påverka den svenska rättssäkerheten. Därför skulle vi vilja få möjligheten till en intervju för besvarande av några frågor om just anonymt vittnesmål. Antalet frågor är omkring femton beroende på svaren vi får, och en personlig intervju kommer ta omkring 40 minuter. Då vi har full förståelse för tidsbrist går det även att genomföra intervjun per telefon. Ett deltagande i vår uppsats kan på begäran göras anonymt, det innebär att namn samt all data kommer att avidentifieras och på så sätt kan inget kopplas till deltagaren som person eller organisationen. Deltagandet kan avbrytas när som helst under intervjun och deltagaren har rätt till att ta del av den färdigställda uppsatsen.

Har ni någon fråga eller fundering, hör gärna av er på mail;

marjan.zeitoni@gmail.com

dylankosiksulaiman@hotmail.com

Stort tack!

Vänligen,

Marjan Zeitoni

Dylan Kosik Sulaiman

Bilaga 2. Samtyckesblankett

Samtyckesblankett

Jag har tagit del av samtyckeskravet där jag blivit delgiven uppsatsen syfte och information om mitt deltagande (Bilaga 1). Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt och mina rättigheter där jag när som helst kan avbryta intervjun. Jag har även fått information om att jag har rätt till att ta del av den slutgiltiga uppsatsen. Härmed ger jag mitt samtycke till att bli intervjuad och att intervjun spelas in.

Underskrift av intervjuperson

Namnförtydligande

Ort, datum

Underskrift av intervjuare

Namnförtydligande

Ort, datum

Bilaga 3. Intervjuguide

1. Yrkestitel
2. Yrkesverksamma år
3. Anser du att det finns särskilda tillfällen, d.v.s. förhandlingar, där vittnen inte vågar eller vill vittna?
4. Vad tror du är de vanligaste skälen till att människor inte vill eller vågar vittna?
5. Hur vanligt tror du att det är förekommande att människor avstår från att vittna på grund av rädsla eller olust? Vad eller vem tror du det beror på?
6. Vilka förändringar anser du skulle behövas för att fler människor ska vilja eller våga vittna?
7. Hur hanteras en otrygg och hotfull situation för vittnet?
8. Vad är din åsikt gällande ett eventuellt införande av anonyma vittnesmål i Sverige?
9. Hur tror du införandet av anonyma vittnen skulle påverka vittnesvilligheten och vittnesplikten?
10. Vad finns det för fördelar och nackdelar med att införa anonymt vittnesmål i Sverige?
11. Vad tror du att ett införande av anonyma vittnesmål skulle innebära för den svenska rättssäkerheten?
12. Många som är emot anonymt vittnesmål menar att ett införande strider mot Europakonventionen artikel 6, om en rättvis rättegång. Våra grannländer har infört anonyma vittnesmål, hur ser du på deras rättssäkerhet i och med införandet?
13. Tror du att olika yrkesgrupper har delade åsikter om införandet av anonymt vittnesmål?

14. Har du något att tillägga eller ändra?

Tack för din medverkan!